

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra primární a preprimární pedagogiky

Bakalářská práce

Pobyt v přírodě ve vztahu k environmentální výchově v mateřské škole

Vypracovala: Michaela Šťastná
Vedoucí práce: PhDr. Jan Petr, Ph.D.

České Budějovice 2023

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem autorem této kvalifikační práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

V Českých Budějovicích, 14. června 2023

Michaela Šťastná

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji vedoucímu práce PhDr. Janu Petrovi, Ph.D. za trpělivé vedení, vstřícné jednání a užitečné rady, které mi v průběhu psaní vždy velmi srozumitelně uděloval. Také děkuji mateřským školám za distribuci dotazníku a rodičům dětí za čas, který dotazníku věnovali. V neposlední řadě děkuji zaměstnavateli za inspiraci a umožnění studia. Velmi si vážím podpory své rodiny a nejbližších přátel, kteří se mi po celou dobu studia s obětavostí a trpělivostí snažili vytvářet podmínky pro jeho zdárné dokončení.

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce se zabývá pobytem předškolních dětí v přírodním prostředí ve vztahu k environmentální výchově v mateřské škole. Hlavním cílem bakalářské práce bylo prostřednictvím kvantitativní metody za pomoci dotazníkového šetření zjistit, jaký je pohled rodičů předškolních dětí na význam pobytu v přírodě ve vztahu k environmentální výchově. Zejména pak kolik volného času tráví děti předškolního věku v přírodě a jakou formou je tento čas využit. Teoretická část obsahuje kapitoly zaměřené na environmentální výchovu, přínos pobytu ve volné přírodě pro rozvoj předškolních dětí a jejich environmentálního citění a v neposlední řadě i rodinu a její význam pro environmentální výchovu. Z výsledků výzkumného šetření vyplynulo, že pro rodiče předškolních dětí je pobyt v přírodě důležitý nejen z hlediska posílení fyzického zdraví a psychické odolnosti, ale i ze strany posílení dětské osobnosti celkově. Snahou rodiče je dítěti zajistit pobyt v přírodním prostředí minimálně 27 minut denně. V souvislosti s environmentální výchovou v rámci pobytu venku v MŠ rodiče postrádají větší intervenci od pedagoga směrem k dětem a využívání i jiného přírodního prostředí, než je zahrada u mateřské školy. Na základě teoretických východisek a výsledků výzkumu byl autorkou navržen vzdělávací program pro podporu pobytu předškolních dětí v přírodním prostředí.

Klíčová slova: environmentální výchova, pobyt venku, předškolní věk, rodina, mateřská škola, vzdělávací program

ABSTRACT

The methodology of the thesis was to use a quantitative method using a questionnaire to find out the view of a parent of a preschool child on the importance of being in nature in the context of environmental education. In particular, how much free time the preschool child spends in nature and in what manner this time is used. The theoretical section includes chapters focused on 'Environmental Education', 'The Benefits of Being in the Outdoors for the Development of the Preschool Child's Environmental Sense' and 'The Family and its Importance for Environmental Education.' The results of the research investigation showed that for parents of a preschool child, being outdoors is important not only in terms of strengthening physical health and mental resilience, but also in terms of strengthening the child's overall personality. Within the time constraints between work and kid's activities, the parent's aims were to ensure that the child was in a natural environment for at least 27 minutes a day. Due to the kindergarten's outdoor education being outside, the parents fed back that the teacher's intervention with the children was more positively impactful. Using a different natural environment beyond that of the kindergarten's garden would also be preferred to increase the scope of outdoor educational activities.

Keywords: environmental education, staying outdoors, preschool age, family, kindergarten, educational program

OBSAH

ÚVOD.....	6
1 LITERÁRNÍ PŘEHLED.....	8
1.1 ENVIRONMENTÁLNÍ VÝCHOVA	8
1.1.1 Pojetí environmentální výchovy a osvěty	8
1.1.2 Cíl environmentální výchovy a osvěty.....	9
1.1.3 Environmentální výchova a Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání.....	11
1.1.3.1 Pobyt venku v předškolním vzdělávacím zařízení.....	13
1.1.3.2 Didaktické zásady pro environmentální aktivity předškolních dětí ...	14
1.2 PŘÍNOS POBYTU VE VOLNÉ PŘÍRODĚ PRO ROZVOJ PŘEDŠKOLNÍHO DÍTĚTE A JEHO ENVIRONMENTÁLNÍHO CÍTĚNÍ.....	15
1.2.1 Předškolní věk	15
1.2.2 Vliv přírody na vývoj dítěte	16
1.2.3 Kultivace environmentální senzitivity	18
1.3 RODINA A JEJÍ VÝZNAM PRO ENVIRONMENTÁLNÍ VÝCHOVU DÍTĚTE.....	20
1.3.1 Rodina	20
1.3.2 Rodina a volný čas.....	22
1.3.3 Environmentální výchova v rodině.....	23
2 METODOLOGIE VÝZKUMU A SBĚRU DAT.....	26
2.1 Cíle výzkumu a výzkumné otázky	26
2.2 Metoda výzkumu	26
2.2.1 Výzkumný vzorek.....	27
3 VÝSLEDKY.....	28
3.1 Zjištěná data – Postoje rodičů a dětí k pobytu v přírodě ve volném čase	28
3.2 Zjištěná data – Informovanost rodiče v oblasti pobytu venku v MŠ a hodnocení jeho realizace s ohledem na EV?.....	38
3.2.1 Souhrn výsledků dotazníkového šetření	43
3.2.2 Čas, který tráví rodiče s předškolními dětmi v přírodě a jeho využití?	43

3.2.3	Omezení bránící rodinám trávit více volného času v přírodě?	44
3.2.4	Informovanost rodiče v oblasti pobytu venku v MŠ a hodnocení jeho realizace	44
4	DISKUZE.....	45
4.1	Doporučení pro praxi: Program pro podporu pobytu dětí v přírodě	46
4.1.1	V parku s pavoučkem Tondou	47
5	ZÁVĚR.....	54
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	56
	SEZNAM OBRÁZKŮ.....	59
	SEZNAM PŘÍLOH.....	61

ÚVOD

Tato bakalářská práce se zabývá pobytem předškolního dítěte v přírodě, a to ve vztahu k environmentální výchově v mateřské škole a rodině. Téma si autorka zvolila díky svému pozitivnímu vztahu k přírodnímu prostředí, který se snaží předávat nejen svým dětem, ale i v rámci své profese pedagoga v předškolním vzdělávání. Právě během své čtyřleté pedagogické praxe si během realizace pobytu venku začala všimnout reakcí dětí na přírodní prostředí a jejich vztahu k tomuto dříve tak přirozenému prostoru. S jakou jistotou se v něm pohybují, zda jim pobyt v přírodním prostředí přináší radost a navozuje psychickou pohodu. Z rozdílných reakcí bylo zřejmé, že možnosti rodin trávit s dětmi volný čas v přírodě se různí. Právě rodina a pedagog jsou u dětí v předškolním věku jedni z nejvýznamnějších činitelů, kteří jim pomáhají utvářet pozitivní vztahy k přírodě a životnímu prostředí. Pro podporu tohoto pozitivního vztahu je vhodný častý kontakt dětí s přírodou a poskytnutí dostatečného prostoru pro samostatné interakce vedoucí k jejímu poznávání. Otázkou ale je, kolik volného času dnešní rodiny s dětmi v přírodním prostředí tráví. Tato bakalářská práce byla dále inspirována publikací Petra Daniše Petra „Děti venku v přírodě: ohrožený druh?: proč naše děti potřebují přírodu pro své zdraví a učení“, která vychází z reprezentativního výzkumu Nadace Karla Komárka „České děti venku“. Záměrem publikace je přesvědčit českou společnost o přínosech kontaktu dětí s přírodou a usiluje zejména o navýšení času, který děti pobytu v přírodě věnují. (Daniš, 2016)

Hlavním cílem této bakalářské práce je zjištění pohledu rodičů předškolních dětí na význam pobytu v přírodě ve vztahu k environmentální výchově. V teoretické části práce se autorka věnuje pojetí environmentální výchovy, jejím cílům a propojení s oblastí předškolní výchovy a vzdělávání. Dále je poukázáno na přínosy pobytu v přírodním prostředí, jak na vývoj osobnosti předškolního dítěte, tak i v souvislosti s kultivací jeho environmentálního citění. V neposlední řadě je zmíněna rodina a její klíčový význam pro environmentální výchovu předškolního dítěte a utváření jeho žebříčku hodnot.

Hlavním cílem výzkumného šetření je pomocí kvantitativní metody dotazníkového šetření zjistit, jak pohlízejí rodiče předškolních dětí na význam pobytu v přírodě ve vztahu

k environmentální výchově, zejména pak kolik volného času s rodiči tráví děti předškolního věku v přírodě a jakou formou je tento čas využit.

1 LITERÁRNÍ PŘEHLED

1.1 ENVIRONMENTÁLNÍ VÝCHOVA

Idea environmentální výchovy není záležitostí několika posledních desetiletí, ale naopak jde o dlouhodobou záležitost, která se prolíná mnoha staletími. Již v myšlenkách Jana Amose Komenského bylo patrné zaměření na vztah člověka k přírodě a jeho výchovu v tomto směru. Učitel národů, jak se tomuto mysliteli někdy přezdívá, poukazyval na důležitost učit se nejen z knih a sešitů, ale především dokázat propojit nabyté informace s prožitky a pozorováním dějů přímo v přírodním prostředí. (Komenský, 1948)

Environmentální výchova svým záměrným působením na osobnost člověka kultivuje jeho vztah k přírodě a směřuje jej k naplňování principů udržitelného rozvoje. Pomocí prvků prožitkové pedagogiky, projektové výuky a dalších metod realizovaných ve školním prostředí, centrech volného času, přírodovědných kroužcích, pobytech v přírodě, může podpořit budoucí odpovědné chování a péči o životní prostředí. K naplnění tohoto cíle dle Moseleyeho předchází dosažení tří klíčových kompetencí, které autor shrnul pod pojem **ekologická gramotnost** (2002, in Činčera et al., 2009)

- vytvoření vztahu s přírodou
- porozumění jednotlivým systémům
- činění rozhodnutí, která se zabývají dopadem na životní prostředí

1.1.1 Pojetí environmentální výchovy a osvěty

V mezinárodním kontextu získává environmentální výchova a osvěta (EVVO) svou formu na přelomu 60. a 70. let 20. století. Prvním dokumentem shrnujícím problematiku ochrany životního prostředí se stává roku 1977 Tbiliská deklarace, přijatá na konferenci Organizace spojených národů o životním prostředí. Tato deklarace tvořila základ pro mnoho mezinárodních dohod dotýkajících se životního prostředí a jeho ochrany. (Daniš, 2013)

Na území České republiky je aktuálním a nejkomplexnějším dokumentem zaměřeným na vzdělání a výchovu v environmentální oblasti ***Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty a environmentálního poradenství na léta 2016-2025***,

schválený vládou ČR v roce 2016. (Ministerstvo životního prostředí, 2016) Na tomto dokumentu pracovala ve spolupráci s Ministerstvem životního prostředí (MŽP) a Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) široká škála odborníků.

Environmentální výchova, vzdělávání a osvěta (EVVO) může být podle Kapuciánové (2014) chápána jako součást vzdělávacího systému, který má za úkol podpořit a rozvíjet vztah k přírodě a životnímu prostředí s cílem jej chránit. Spolu s environmentálním vzděláváním, výchovou a osvětou, bývá zmiňována i oblast ekologické výchovy.

Ekologické výchově lze porozumět jako výchově k žití udržitelnějším způsobem a odpovědnému postoji vůči lidem i přírodě. Pojem environmentální a ekologická výchova se velmi často prolíná. Průcha a kol. (2013) vysvětluje ekologickou výchovu spíše jako přírodovědně zaměřenou, u EVVO vyzdvihuje sociální, etickou a hodnotovou složku spolu se zájmem aktivně spoluvytvářet zdravé životní prostředí. U EVVO v předškolním vzdělávání, které bude v této práci věnován prostor v následující kapitole, je právě prostředí, ve kterém se dítě nachází významným hybatelem při formování jeho vztahu k přírodě.

1.1.2 Cíl environmentální výchovy a osvěty

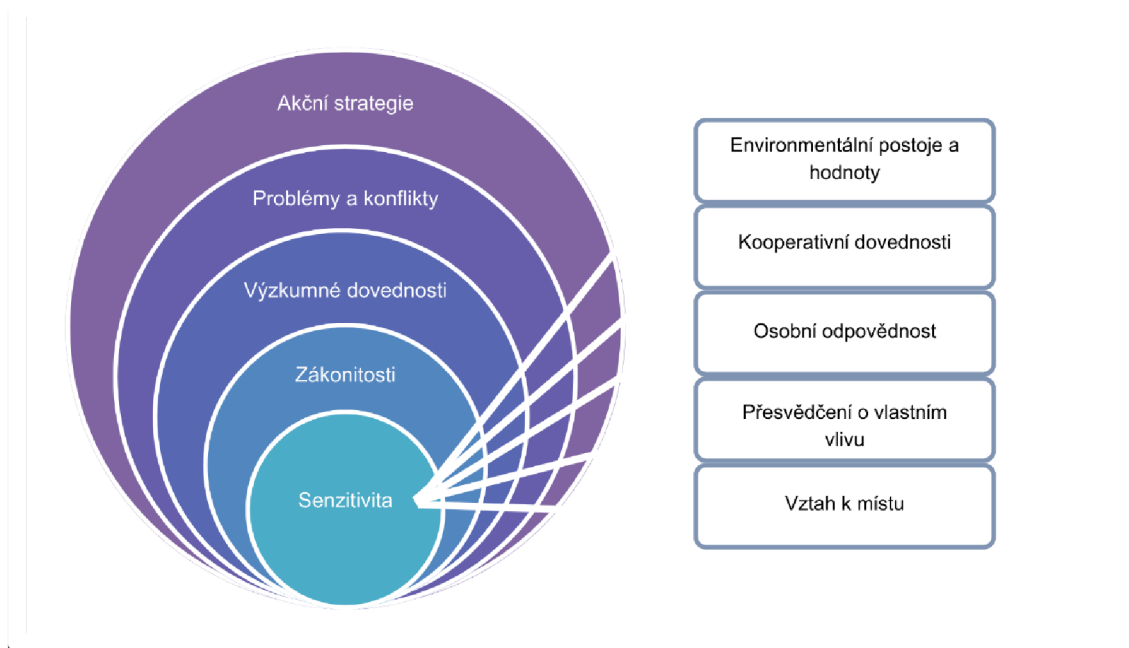
V obecné rovině Průcha definuje výchovný cíl jako: „ucelenou představu (ideál) předpokládaných a žádoucích vlastností člověka, které lze získat výchovou“. (Průcha et al., 2013, s. 34) S ohledem na EVVO spatřuje Lébllová (2012) výchovný cíl v člověku, který se zajímá o přírodu, touží jí poznávat a aktivně chránit. Takový člověk bude cítit zodpovědnost nejen za současný stav přírody, ale bude mít zájem i o zachování rozmanitosti přírodního bohatství pro budoucí generace.

Činčera (2011) v publikaci ***Metodická podpora pro výuku průřezových témat v základních školách*** uvádí jako výchovný cíl osobnostní rozvoj žáků za účelem vytvoření odpovědného environmentálního chování. Metodická podpora byla publikována Národním ústavem pro vzdělávání a jedná se o jeden z významných dokumentů v České republice, který se věnuje cílům EVVO. K dosažení a naplnění daného cíle, vede 5 klíčových témat: Senzitivita; Zákonitosti; Výzkumné dovednosti a znalosti; Problémy a konflikty; Akční strategie, se kterými vždy koreluje ještě stejný počet propojujících

témat. Primárně byla tato témata vytvořena pro základní vzdělávání a gymnázia. (Činčera et al., 2011) Lze se však domnívat, že rozfázování témat dle obtížnosti dovoluje model aplikovat i v předškolním vzdělávání.

Klíčová a propojující témata je možné sledovat na obrázku grafu č. 1, jehož modelové ztvárnění pro zvýraznění posloupnosti Jančaříková (2012) přirovnává k cibuli:

Obrázek č. 1: Vztah mezi klíčovými a propojujícími tématy

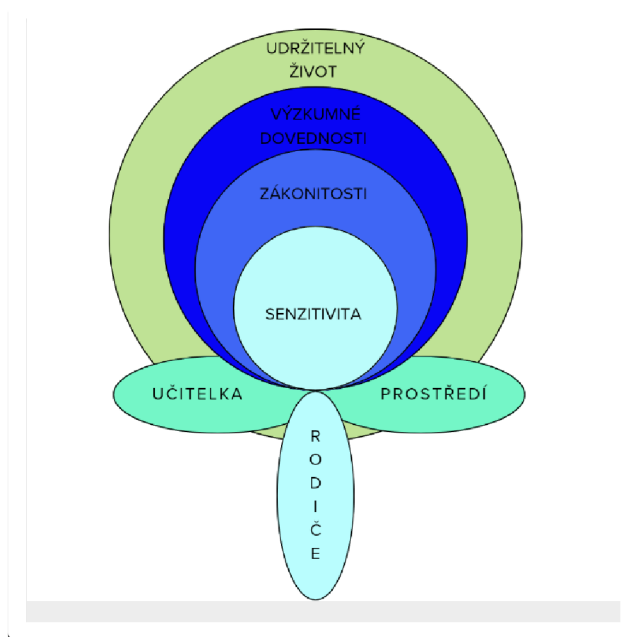

Zdroj: (Činčera et al., 2011)

Právě Jančaříková a Kapuciánová (2012), které se zaměřují na vzdělávání předškolních pedagogů a rozvíjení EVVO v předškolním vzdělávání, doplnily Činčerův graf (viz obr. č. 2) o tři činitele. V grafickém zobrazení, doporučených očekávaných výstupů EVVO v předškolním věku, upozorňují na důležitost působení tří základních faktorů:

- rodič
- učitel(ka)
- prostředí

Obrázek č. 2: Graf doporučených očekávaných výstupů environmentální výchovy

Zdroj: (Jančaříková, 2020)

Výše zmíněné činitele Jančaříková a Kapuciánová (2012) přirovnává ke kořenům. Stejně jako rostlině umožňují kořeny růst, dítěti tyto významní učitelé zajišťují postupný rozvoj a posun v klíčových oblastech EVVO. Společným působením rodiče, pedagoga a prostředí na osobnost dítěte, dochází k efektivnímu rozvoji environmentálního citění v předškolním věku a tím i možnost postoupení k dalším metám a naplnění očekávaných výstupů a cílů EVVO. Dokument dále orientačně rozděluje klíčová témata a očekávané výstupy dle dosaženého stupně vzdělání (1. – 5.a 6. - 9. třída) a navazuje je na Rámcový vzdělávací program základního vzdělávání.

1.1.3 Environmentální výchova a Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

V předchozích textech bylo o EVVO pojednáváno spíše ve vztahu k dospělým a starším žákům. Tato podkapitola se bude blíže zabývat státním kurikulárním dokumentem zvaným **Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání**, který zohledňuje i problematiku EVVO. Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (RVP PV) „vymezuje hlavní požadavky, podmínky a pravidla pro institucionální vzdělávání dětí předškolního věku“. (RVP PV, 2021, s. 5) RVP PV uvádí jako cíl, tedy výstup předškolního vzdělávání následující klíčové kompetence:

1. kompetence k učení
2. kompetence k řešení problémů
3. kompetence komunikativní
4. kompetence sociální a personální
5. kompetence činnostní a občanské

Ačkoliv jsou tyto klíčové kompetence v předškolním vzdělávání na počáteční úrovni, dávají důležitý základ pro celoživotní vzdělávání dítěte. Naplnění uvedených kompetencí by se nemělo stát dogmatem, ale spíš ideálem, ke kterému je třeba směřovat vzdělávací nabídku.

Vzdělávací obsah RVP PV je stanoven na celou dobu, po kterou dítě navštěvuje mateřskou školu, tedy od 2 do 7 let a lze jej najít u každé z pěti vzdělávacích oblastí.

1. **Biologické** – Dítě a jeho tělo
2. **Psychologické** – Dítě a jeho psychika
3. **Interpersonální** – Dítě a ten druhý
4. **Sociálně-kulturní** – Dítě a společnost
5. **Environmentální** – Dítě a svět

Pedagog u každé oblasti nalezne:

- **nabídku dílčích vzdělávacích cílů** (tedy to, co chce u dítěte podpořit)
- **vzdělávací nabídku** (činnosti, které dítěti nabízí)
- **očekávané výstupy** (to, co dítě při ukončení předškolní docházky zpravidla ovládá)
- **rizika** (tedy to, co může ohrozit úspěšnost pedagogického úsilí)

Celý RVP PV je sestaven tak, aby byl pro pedagoga srozumitelný a poskytoval jasný rámec pro vytvoření vzdělávacích programů a plánů.

Jak si lze všimnout výše, environmentální problematika je nejvýrazněji zasazena do oblasti Dítě a svět. Pedagogickým záměrem pro tuto oblast, je dosáhnout u dítěte základního povědomí o okolním světě, o lidských činech ovlivňujících životní prostředí,

a to nejen lokálně, ale i na úrovni celého světa. V neposlední řadě také kultivovat postoj dítěte vůči životnímu prostředí k otevřenosti a odpovědnosti. (RVP PV, 2021)

1.1.3.1 Pobyť venku v předškolním vzdělávacím zařízení

V zařízeních pro výchovu a vzdělávání dětí předškolního věku se pro část denní doby strávené ve venkovním prostředí užívá termínu **pobyť venku**. Mateřské školy jsou povinné specifikovat časový harmonogram denních činností, mezi které pobytu venku nepochybně spadá, ve svém školním vzdělávacím programu (ŠVP). ŠVP vychází z RVP PV, kde je na pobyť venku odkazováno v kapitole **podmínky předškolního vzdělávání**, konkrétně v podkapitole **organizace vzdělávání a životospráva**. (RVP PV, 2021) Délku pobytu venku upravuje vyhláška 410/2005 Sb. o hygienických požadavcích na prostory a provoz zařízení a provozoven pro výchovu a vzdělávání dětí a mladistvých. Vyhláška v § 21 stanovuje denní délku pobytu venku zpravidla na „2 hodiny dopoledne, odpoledne se řídí délkou pobytu dětí v zařízení. V zimním i letním období lze dobu pobytu venku upravit s ohledem na venkovní teploty“. Vynechání, nebo zkrácení pobytu venku je možné za výrazné nepříznivé počasí, případně za špatných rozptylových podmínek. V letním období je doporučeno zaměřit co největší podíl výchovné a vzdělávací činnosti do venkovních, zastíněných prostor MŠ (Vyhláška 410/2005, § 21, odst. 2).

Značná část pedagogů a vychovatelů využívá pro naplnění výše zmíněné časové dotace pro pobyť venku zahradu u MŠ. Trendem současnosti je tyto zahrady velmi pestře a promyšleně vybavovat, a to nejen z architektonického, ale i výchovně vzdělávacího hlediska. Kapuciánová (2014) přesto motivuje pedagogy k využívání různorodého přírodního prostředí. Les, park, nebo louka (volná příroda) v dětech probouzí přirozenou zvědavost, radost, a dává jim možnost chápat přírodu a její jevy komplexně. Autorka dále vyzdvihuje důležitost hojnosti pobytu v přírodním prostředí již od raného věku tak, „aby se děti seznamovaly s přírodou, která je obklopuje a zároveň se jim vtiskává důležitost a nezastupitelnost přírody spolu s nutností ohleduplnosti k ní“. (Kapuciánová. 2014, s. 21) Právě založení elementárního povědomí dítěte o okolním světě a jeho dění, o vlivu člověka na životní prostředí – počínaje nejbližším okolím a konče globálními problémy

celosvětového dosahu, je hlavním záměrem pedagoga v environmentální oblasti vzdělávání. (RVP PV, 2004)

1.1.3.2 Didaktické zásady pro environmentální aktivity předškolních dětí

Při vytváření vzdělávací nabídky pro děti předškolního věku, by se měl pedagog opřít o specifické poznatky z vývojové psychologie dané pro tento věk. Nerespektováním těchto zásad, nejen že nemusíme dosáhnout vzdělávacího cíle, ale můžeme dokonce v dítěti vzbudit negativní postoje. (Jančaříková, 2017) **Zásada výchovných a dílčích cílů** upozorňuje na přílišné soustředění se na znalostní výstupy oproti vlastní cestě za znalostmi. Podstatné je na této cestě objevovat a poznávat s radostí, kultivovat řečové dovednosti a budovat slovní zásobu, osvojovat si pracovní metody a postupně zvyšovat environmentální senzitivitu (pojem je vysvětlen v textu na str. 18). **Zásada vědeckosti** motivuje k užívání vědeckého jazyka i myšlení, experimentům a realistickému zobrazování. Naopak žádoucí je vyhnout se antropomorfismům (přisuzování lidských vlastností zvířatům) a miskonceptům (mylné představě o předmětu zájmu). **Zásada přiměřenosti** by měla být nadřazena vysokým nárokům, které jsou na děti často kladeny ze strany rodičů, nebo pedagogů. Obsah lze vždy transformovat tak aby odpovídal dané věkové skupině dětí. **Individuální přístup** je zásada vycházející z pedocentrismu (směr, který se zaměřuje na potřeby dítěte a dítě samotné) a vede učitele k respektování vlastního tempa dítěte, vytvoření nabídky různých obtížností a vnímavosti vůči dětem přírodovědně nadaným. **Názornost a vnímání všemi smysly** umožní dítěti propojit přírodovědné poznatky se skutečností. Také vede děti k úctě a ochraně svých smyslů. K **zásadě aktivity** Jančaříková uvádí, že potlačení aktivity, nebo dokonce “vynucené usměrňování dětí do pasivity může vést k poruchám chování i neurózám”. (Jančaříková 2017, s. 28) Pedagog může projevit pochopení pro spontánnost a tvořivost dětí a využít svou kreativitu ve prospěch plánovaného environmentálního programu. **Okamžitá zpětná vazba** je zásada, která ve velmi krátkém čase snižuje chybování dítěte. V současnosti je mnoho vzdělávacích pomůcek uzpůsobeno tak, aby dítě mohlo samostatně svou chybovost napravit. Poslední podstatnou zásadou zmíněnou v tomto textu je **hygiena a bezpečnost**. Dodržovat bezpečnostní a hygienická pravidla si děti osvojují již od zahájení předškolního vzdělávání. Pedagog neodrazuje děti od zkoumání,

ale nabízí bezpečnou alternativu, jak výzkum umožnit (ochranné rukavice, zkoumání lupou, klacíkem). Vede děti k šetrné manipulaci s přírodním materiálem i živočichy, učí je následné hygieně a je dětem dobrým příkladem. (Jančaříková, 2017, s. 16-39)

1.2 PŘÍNOS POBYTU VE VOLNÉ PŘÍRODĚ PRO ROZVOJ PŘEDŠKOLNÍHO DÍTĚTE A JEHO ENVIRONMENTÁLNÍHO CÍTĚNÍ

Celkově lze říct, že pobyt ve volné přírodě má mnoho pozitivních přínosů pro rozvoj předškolního dítěte a jeho environmentálního cítění. Díky možnosti pozorovat živočichy, rostliny a přírodní jevy, dítě směřuje své soustředění na bezprostřední okolí, čímž posiluje svou koncentraci a pozornost. Pobyt ve volné přírodě podporuje zdravý životní styl tím, že motivuje děti k pohybu a aktivitě venku. Chůze, běh a lezení v nerovném terénu přispívá ke zlepšení fyzického zdraví. Rozpoznáváním různých barev, tvarů, textur a vůní dítě rozvíjí své smyslové vnímání. Weber (2015) popisuje přírodu jako základní stavební kámen pro zdravý kognitivní vývoj. Volná příroda nabízí dětem pocítit, co znamená být naživu. “Je to psychický prostor, po kterém lze chodit, lze jej uchopit, ochutnat, očichat, něžně obejmout a bolestivě zažít” (s. 15). Toto jsou opravdové přínosy a hodnoty pobytu ve volné přírodě, které nelze zažít prostřednictvím virtuální reality ani v bezpečí a pohodlí domova.

1.2.1 Předškolní věk

Předškolní věk je vysvětlován jako vývojové období dítěte od dovršení 3. roku po zahájení školní docházky, obvykle do dovršení 6. roku života. V tomto období dítě zpravidla navštěvuje mateřskou školu, která napomáhá rozvoji dítěte před vstupem do základní školy. Mezi 3. a 6. rokem života dítěte stále zůstává jako základ rodinná výchova, vedle které se právě mateřská škola může přímo, či nepřímo podílet na rozvoji předškolního dítěte. (Průcha et al., 2013, s. 228) Mertin a Gillernová (2015) uvádějí toto období jako mimořádně příznivé pro rozvíjení různých stránek osobnosti dítěte. V pozdějším dětském věku již proces zrání a vývoje nebude nikdy tak bouřlivý a intenzivní. Proč tedy nevyužít tuto dobu, kdy jsou “okna poznávání a rozvíjení otevřena dokořán” pokud možno k co nejbohatšímu rozvoji dítěte. (2015, s. 9) Podle Leblové

(2012) je proto právě předškolní věk nejvhodnějším obdobím pro vytvoření nekonzumního postoje k přírodě a naplnění pozdějších cílů EVVO. Děti ještě nemají upevněné špatné návyky, ani vytvořený žebříček trvalých hodnot. Naopak oplývají vnímavostí, citlivostí a empatií. Hlavní činitelé působící na dítě v předškolním věku, tedy rodina a mateřská škola, by proto měli mít na vědomí nenahraditelnost pobytu v přírodě pro kultivaci environmentálního cítění.

1.2.2 Vliv přírody na vývoj dítěte

Zvýšený výskyt civilizačních chorob, neurotických potíží, stresu, drogové závislosti a zločinnosti může být chápán jako určitá forma protestu lidské přirozenosti proti stále většímu odcizování se přírodě. Z hlediska psychologického vývoje dítěte, je známé, že nemá-li dojít k poruchám v rozvoji osobnosti, je třeba dítěti zajistit pevnou citovou vazbu alespoň k jedné dospělé osobě, zpravidla k matce. Šmajs (2005) se domnívá, "má-li být zabráněno poruchám osobnosti ve vztahu k přírodě a živým systémům, že se právě tak neobejde bez formativního vlivu přirozeného přírodního prostředí, tj. bez „druhé matky“ – bez přírody". (Šmajs in Strejčková, 2005, s. 94)

Šrám a Velemínský (2018) zveřejnil vyhodnocení dlouhodobé španělské studie, zabývající se vlivem zeleně na kognitivní vývoj dětí. V této studii byl po dobu sedmi let (pozorovaný vzorek dětí ve věkovém rozsahu od narození do 7 let) zkoumán vliv zeleně na projevy ADHD, šedou i bílou mozkovou hmotu, pozornost a paměť. Významné rozdíly byly prokázány v kognitivním vývoji v závislosti na výskytu a blízkosti zeleně (vzdálenost do 300 m) v okolí školského zařízení a místa bydliště. Ze získaných dat lze hovořit jako o doposud nejvýznamnějším důkazu pozitivní asociace mezi zelení (zeleným prostorem, parky) a neuropsychickým vývojem u dětí. (Šrám & Velemínský, 2018) K pozitivnímu vlivu na tělesný a neuropsychický vývoj dětí lze zmínit i další oblasti, které pobyt v přírodě pozitivně kultivuje:

Rozvoj hrubé a jemné motoriky – podle Dvořákové (2002), patří pohyb mezi základní potřeby dítěte předškolního věku a je spojen s vývojem tělesným, psychickým i sociálním. Venkovní prostředí umožňuje dětem nepřeberné možnosti, jak zdokonalovat hrubou motoriku a své lokomoční dovednosti jako je lezení, chůze a běh,

skákání a rovnováha. V přírodě lze rovněž najít i dostatek podnětů pro rozvoj jemné motoriky např. sběr kamínků, plodů, semen a manipulace s nimi, kresba klacíkem do písku a jiné.

Zlepšení fyzické kondice – v současnosti se diskutuje o mnoha zdravotních rizicích způsobených sedavým způsobem života nejen dospělých, ale i dětí. Pobyt v přírodě podněcuje fyzickou aktivitu dětí a podporuje jejich aerobní zdatnost. Ta je velmi důležitá pro zdraví a správnou funkci vnitřních orgánů. Dvořáková (2002) za tímto účelem doporučuje poskytnout dětem denně, po dobu alespoň 10 minut, prostor pro dynamické pohybové aktivity ve venkovním prostředí.

Rozvoj sociálních dovedností – přírodní prostředí je dostupné všem, je to podnětné prostředí, které dává prostor pro vytváření odlišných sociálních rolí, než jsou děti zvyklé z vnitřního prostředí. Podporuje komunikační dovednosti a prosociální citění. Přírodniny jsou dostupné každému, bez ohledu na jeho socio-kulturní odlišnosti.

Rozvoj smyslového vnímání – příroda nabízí na jednom místě mnoho příležitostí, jak zapojit všechny smysly. Je bohatým zdrojem barev, různých struktur, chuťových vjemů, zvuků a vůní.

Podpora kreativity a dětské fantazie – příroda sama probouzí v dětech kreativitu díky své proměnlivosti a pestrosti. Děti rády staví různé lesní domky a skrýše, nebo vytváří originální mandaly z přírodnin. Vykotlaný dub pro ně může být jednou perníkovou chaloupkou, jindy vesmírná raketa. Hry bez hraček, pouze s využitím přírodních zdrojů podněcují dětskou tvořivost a fantazii. (Zemanová in Jančaříková, 2017)

Posílení sebevědomí – zdolávání terénních nerovností, přírodní překážky nebo samotný kontakt s živočichy posilují dětskou sebedůvěru a odvalu. Dítě se pobytem v přírodě postupně krůček po krůčku učí vyrovnávat s neúspěchy, nalézat vlastní řešení situace.

Podněcuje dětskou zvědavost a provokuje k otázkám – děti si díky hře ve venkovním prostředí mohou lépe uvědomit některé souvislosti mezi přírodními jevy a zamýšlejí se nad jejich příčinami a důsledky. Proč je pod stromy stín? Kdo žije v louži, pod kamenem, v jehličí? Proč stromům každé jaro rostou nové listy a v zimě jsou jejich větve holé? To je jen pár otázek, které může pobyt v přírodě v dětech vyvolat. (Leblová, 2012)

O tyto benefity pobytu v přírodě však v současné době přichází více a více dětí. Hlavním centrem dětského zorného pole se stává obrazovka a náplní volného času dětí bývají návštěvy umělého prostředí obchodních a zábavních center. V těchto případech je velmi přínosná výchovná práce pedagoga, který má možnost takovým “skleníkovým dětem” (označení pochází od Emilie Strejčkové, přední české environmentalistky a iniciátorky výzvy Zpátky pod stromy) rozšířit obzory, nabídnout alternativu k tomuto způsobu života a jak Leblová (2012) shrnula „přijít přírodě na chuť”. (2012, s. 11)

1.2.3 Kultivace environmentální senzitivity

V předchozích kapitolách byla zmíněna důležitost rodiče jako významného činitele při EVVO dětí. Autorka souhlasí s tvrzením Činčery (2011), že právě dospělí, kteří měli sami možnost prožít dětství v těsném kontaktu s přírodou, nepřenášejí na děti své obavy z různých zvířat, rostlin nebo přírodních jevů. Pokud děti předškolního věku nejsou zatíženy tímto negativním vlivem svých vychovatelů, příroda sama svou pestrostí, podnětností a živostí umožňuje posílit dětskou environmentální senzitivitu. Environmentální senzitivita je základem k rozvoji pozitivního vztahu k přírodě. Činčera (2011) uvádí environmentální senzitivitu jako základní a klíčovou kompetenci environmentální výchovy, blíže jí specifikuje jako:

citlivost, vztah a empatii vůči přírodě a životnímu prostředí, včetně citlivého vztahu ke zvířatům a rostlinám. Je základním předpokladem k projevení zájmu učít se o životním prostředí, mít o něj starost a podnikat kroky k jeho ochraně. Rozvíjením environmentální senzitivity ovlivňujeme ranou motivaci dětí diskutovat a zkoumat otázky životního prostředí. (Činčera et al., 2011, s. 58)

Dále autor doporučuje podpořit environmentální senzitivitu častým kontaktem dětí s přírodou a vytvořením dostatečného prostoru pro samostatné interakce vedoucí k jejímu poznávání. Čím více těchto interakcí, které by měly být příjemné a nestresující, děti prožijí v útlém věku, tím spíše pečují o životní prostředí v dospělosti.

K podpoře přírodovědné citlivosti dětí lze podle Jančaříkové (2017) v mateřské škole, nebo rodinném prostředí využít následujících způsobů:

- **vzdělávání založené na vztahu k místu** – využití okolního životního prostředí, místní kultury, podmínek a druhů jako hlavního zdroje učení
- **vzdělávání za pomoci živočichů** – ať už pomocí vlastního chovu, prostřednictvím návštěvy ZOO, statku, chovné stanice, nebo péčí o volně žijící živočichy
- **využití zahrady** – zahrada, nejlépe přírodní zahrada, kde se nepoužívají umělá hnojiva, chemické postřiky ani rašelina (z důvodu ochrany vzácných rašelinišť), poskytuje dětem mnoho příležitostí pro poznávání a zkoumání přírody. V zahradě s různými druhy rostlin pestrých barev a tvarů, úkryty pro drobné živočichy, vodní nádržkou a kompostem, zvyšujeme právě i druhovou pestrost živočichů a badatelské možnosti. Zahradní stolky a lavice umožňují následnou práci s přírodními materiály
- **pobyt venku** – pozitivní vliv pobytu venku je zmíněn již v předchozí kapitole. Je třeba jen dodržovat zásady bezpečnosti a dostatečný komfort dětí (vhodné oblečení, upozornění na případné jedovaté rostliny či plody)
- **přírodovědné vycházky a exkurze** – k přírodovědným vycházkám lze využít např. naučných stezek. Pro předškolní věk je vhodné doplnění vycházky o motivaci příběhem, doprovodné činnosti, při kterých děti relaxují a střídání aktivit. Přetížení dětí informacemi lze zamezit zvolením jednoho hlavního cíle, před snahou představit dětem všechny možnosti daného místa. Na exkurzi mohou navazovat následné aktivity jako vyprávění, tematické tvoření, vytvoření alba, nebo obrázkového deníku
- **zakládání přírodních sbírek** – sbírky mohou navazovat na přírodovědné vycházky. Předškolní děti mohou zakládat sbírky nerostů a hornin, lastur a ulit, peří, sušených plodů, svleček, nalezených těl hmyzu a odlitků stop. Nálezy je vhodné kromě určení (nevadí, pokud některé přírodniny zůstanou neurčené) opatřit i štítkem s označením místa a data nálezu
- **práce s přírodním materiálem** – práce s přírodními materiály je mezi dětmi velmi oblíbená. Podněcuje dětské smysly, má nízkou ekologickou stopu, a naopak vysokou estetickou hodnotu

1.3 RODINA A JEJÍ VÝZNAM PRO ENVIRONMENTÁLNÍ VÝCHOVU DÍTĚTE

Podle Krause (2008) je rodina jako instituce nejvýznamnější socializační činitel, který stojí na počátku rozvoje osobnosti jedince. V průběhu historie se pohled na rodinu různě vyvíjel. Faktem ale zůstává, že stále plní nepostradatelnou roli pro dospělé i dítě. Rodina je prvním místem, kde má dítě prostor pro vytváření si základního žebříčku hodnot. Vzdělává se v postoji k sobě samému, druhým i okolnímu světu. Přestože je tvořena jednotlivci, Matoušek (2003) vidí rodinu jako základní stavební kámen společnosti. Je tedy třeba, aby z této základny dítě přebíralo takové vzorce chování, které vedou k ochraně životního prostředí. Z generace na generaci se tak mohou předávat zkušenosti a znalosti o přírodě a pomáhat tak ve společnosti rozvíjet environmentální hodnoty a postoj k přírodě.

1.3.1 Rodina

Pedagogický slovník definuje rodinu jako nejstarší společenskou instituci vytvořenou např. za účelem socializačním, ekonomickým, sexuálně-regulačním a reprodukčním. Ze sociologického hlediska, pomáhá rodina se začleněním jedince do sociální struktury. Každá rodina má své emocionální klima, utváří interpersonální vztahy, postoje a hodnoty, dále základy etiky a životního stylu. Doposud byla nejběžnějším modelem rodiny tzv. nukleární rodina, tvořena oběma rodiči a dětmi. V posledních dekádách se kromě rodiny vlastní a úplné, objevují i rodiny neúplné, nevlastní a náhradní. Současné pojetí nahlíží na rodinu spíše jako na společenství, žijící ve vlastním prostoru, tj. domově, uspokojující potřeby, poskytující péči a základní jistoty dětem. (Průcha et al., 2009) V závislosti na potřebách daných společností, kulturou, nebo tradicemi se funkce rodiny mohou lišit. Mezi nejdůležitější funkce rodiny podle Krause (2001) lze zmínit:

- **biologicko-reprodukční funkci** – zajišťuje pokračování lidského rodu
- **emocionální a ochrannou funkci** – má veliký význam. Nezbytnost sdílení, bezpečného prostředí, důvěry, a prostor pro vyjádření emocí potřebují všichni členové rodiny

- **sociálně-výchovnou funkci** – připravuje děti na vstup do života. Pomáhá s osvojením si základních sociálních návyků a způsobů chování. Předává zvyky, tradice a podporuje v zapojení se do společnosti
- **ekonomickou funkci** – zabezpečení členů rodiny po finanční a materiální stránce. Zapojení členů rodiny do výrobního i nevýrobního procesu zaměstnání. Rodina má též významnou spotřebitelskou roli v tržní ekonomice

Výše zmíněné lze shrnout tvrzením Krause (2001), že rodina „zabezpečuje své členy hmotně, pečuje o zdraví, výživu a kulturní návyky svých členů“ je nenahraditelná při vytváření specifického socializačního a výchovného prostředí pro děti, „předává jim kulturní dědictví, vštěpuje jim morální postoje, ovlivňuje je, usměrňuje, chrání a podporuje“. (Kraus & Poláčková, 2001, s. 79)

V souvislosti s EVVO se nejvíce pojí sociálně-výchovná funkce rodiny, která má pro vývoj a rozvoj dítěte významnou roli. Podle Matějčka (2017) je rodičovská výchova „tvořivým dílem, v němž je účastna celá minulost a jež směřuje do daleké budoucnosti“. (Matějček, 2017, s. 351) Autor tímto výrokem poukazuje na skutečnost, že výchova dítěte začíná nejprve výchovou rodičů. Ti jsou svými postoji, znalostmi a vnitřní připraveností dítěti hlavními tvůrci životního a vývojového prostředí. Aby z dítěte vyrostla osobnost pozitivně přínosná pro svou společnost a budoucí rodinný život, potřebuje jako živnou půdu vřelé a citově trvalé rodinné vztahy. Způsob výchovy podle Gillernové (2015) ovlivňují zkušenosti rodičů z vlastní rodiny, jejich vzájemný vztah a problémy osobního charakteru. Neméně významný vliv na výchovný styl mají i samy děti, jejich vlastnosti, zkušenosti a způsoby projevu. Pro příznivý vývoj by rodiče a ostatní vychovatelé měli k dítěti chovat láskyplný a emočně kladný vztah. Příznivé vztahy mezi rodičem a dítětem podporuje naslouchání, pomoc, povzbuzení a podpora. Neměl by chybět společný smích, radost, pohlazení či láskyplný dotyk. Jako optimální styl výchovy Gillernová (2015) uvádí kladný emoční vztah v kombinaci s přiměřenými požadavky na dítě a jeho kontrolou ve stejné míře. U dětí se výsledkem této výchovné praxe „příznivě vyvíjí svědomitost a vytrvalost dětí, je podporována stabilita jejich osobnosti, přiměřené sebepojetí a sebehodnocení“. (Mertin & Gillernová, 2015, s. 191) Dítě milované a vychované k těmto ctnostem má

velkou šanci stát se svědomitým jedincem zodpovědným za své činy vůči lidem i přírodě a později, milujícím a podporujícím rodičem svým dětem.

1.3.2 Rodina a volný čas

Odborné publikace vysvětlují volný čas jako dobu, kdy nevykonáváme činnost, k níž jsme zavázáni vlivem sociální role. Je to doba, která zbude po uspokojení vlastních fyzických potřeb (včetně spánku) a naplnění našich pracovních i nepracovních povinností. Jednodušeji lze volnočasové aktivity charakterizovat, jako svobodnou a dobrovolnou činnost, přinášející uspokojení a příjemné zážitky. Jako hlavní cíl volného času uvádí Hofbauer (2004) „odpočinek (regenerace pracovní síly), zábavu (regenerace duševních sil), rozvoj osobnosti (spoluúčast na vytváření kultury)“. (Hofbauer, B., 2004, s. 13) Přestože volný čas by měl být příjemnou náplní lidské činnosti, může v lidech vyvolat i pnutí a smíšené emoce. Někdo se na odpočinek ve volném čase těší, jiný může pociťovat obavy z jeho kvalitní náplně a v neposlední řadě mohou myšlenky na volný čas vyvolat stres, z jeho nedostatku. Příčinou těchto smíšených pocitů může být skutečnost, že volný čas, zejména pak ten rodinný, zaujímá na žebříčku společenských hodnot stále vyšší příčku. (Kraus & Poláčková, 2001)

Právě rodina je u předškolního dítěte hlavním inspirátorem, podporujícím a realizujícím společné volnočasové aktivity. Reagováním na potřeby dětí, sledováním jejich zájmů a nadání, rodina vede děti k tvůrčímu přístupu k volnému času a schopnosti uplatnění těchto postojů v budoucím životě. (Hofbauer, 2004) Autorka se ztotožňuje s tvrzením Krause a kol. (2001), že volnočasové aktivity by měl rodič volit na základě zájmů a potřeb dítěte. Při výběru náplně volného času, by měla být zohledněna i dětská sociální, mentální a psychická zralost. Americká pediatriká společnost vyzývá rodiče, aby při organizaci volného času zařadili kromě strukturovaných aktivit, i volnou hru. Hughesová radí rodičům, aby dětem dali prostor pro vlastní aktivity doma, nebo na zahradě „volná hra je pro vývoj dítěte nezbytná a přispívá k jeho kognitivní, fyzické, sociální a emocionální pohodě“. (Hughes, 2017) Více volného času ve volné přírodě propaguje i německý biolog a filozof Andreas Weber. Ve své knize Weber (2015) odkazuje na názor mnoha kognitivních psychologů, že imaginativní ovládání divokého světa přírody bez

dané struktury a přítomnosti dospělých je zásadní pro zdravý dětský psychomotorický vývoj. Divoká a nekultivovaná příroda je hravá, kreativní a plná fantazie. Zde si děti hrají jinak než na vybudovaných hřištích. Posilují svou sebeúctu a sebejistotu, posouvají své limity a v rámci vytváření své kognitivní identity si vytvářejí vlastní žebříček hodnot, postojů a zájmů. (Weber, 2015, s. 14-15) Rodinný volný čas je z velké části ovlivňován stále větší nabídkou a dostupností digitálních médií. Výzkum z roku 2016 zaměřený na pobyt venku provedený mezi dětmi ve věku 7-15 let tuto problematiku potvrzuje. Počítač a další zařízení s přístupem na internet upřednostní před pobytem venku 43 % dětí z celkově dotazovaných. Mediální konkurence k volnočasovým aktivitám oprávněně vzbuzuje u rodičů obavy. Rodiče by proto měli vybírat sledovaný obsah spolu s dítětem a diskutovat o jeho vhodnosti. Vhodným výběrem her, videí, případně propojením např. přírodovědné aplikace přímo s aktivitou v přírodě, mohou být média i prospěšným doplňkem.

Další z faktorů, který do jisté míry také ovlivňuje trávení rodinného volného času, je prostředí, ve kterém rodina žije. (Kraus, 2008) Vesnické prostředí umožňuje dětem volnější a bezpečnější pohyb. Také udržování lidových svátků a tradic, podporuje snadnější navazování dobrých sousedských vztahů, důležitých pro následnou volnou hru dětí. Velkoměstské prostředí, oproti tomu venkovskému, může nabídnout rodinám větší variabilitu organizovaných volnočasových aktivit. S širší nabídkou volnočasových kroužků se však pojí i větší ekonomická zátěž pro rodinu. Lze se domnívat, že potřeba vyrovnání této zátěže vede k větší pracovní vytíženosti rodičů, a naopak snížení možností trávení společného volného času s dítětem. Obtížnější dostupnost volné přírody z městského prostředí může být také jedním z důsledků postupného odcizování se přírodě.

1.3.3 Environmentální výchova v rodině

Role rodiče jako významného činitele při budování pozitivního vztahu dítěte k přírodnímu prostředí byla již v této práci zmíněna. Krajhanzl (2011) spatřuje důležitost dospělého průvodce zejména v doprovázení dětí „při kontaktu se zatím ještě neznámým přírodním světem“ a v podpoře jejich pocitu bezpečí. Také na získávání znalostí, čemu je dobré se v přírodě vyhýbat, a naopak z čeho není nutné mít obavy má rodič velký

výchovný podíl. Pro zajištění bezpečí a pocitu pohody dětí při pobytu v přírodě uvádí Kapuciánová (c2014), následující doporučení:

- umožnit dětem **zažívat legraci** a vycházet z jejich potřeb a iniciativy
- umožnit dětem **projevovat aktivitu, zvědavost, tvořivost** a učit se **objevovat**
- zajistit dítěti **vhodné oblečení**, které jim zajistí stálou tělesnou pohodu, tepelný komfort a zároveň nebrání v aktivním pohybu a hře
- **supervizi** dětských **aktivit** takovým způsobem, aby nedošlo ke zranění dětí a zároveň činnost nebyla nezdravě omezována
- seznámení se **smrtelně jedovatými rostlinami**, případně se pohybovat mimo jejich dosah (např. oleandr, dieffenbachie, náprstník nebo tis)
- **zajistit bezpečnost** v blízkosti vodních nádrží, tak aby nedošlo k utonutí dítěte.
- Informovat děti o **bezpečných způsobech pohybu** v přírodě (jak předcházet zranění, co jíst a co ne, jak postupovat, pokud se ztratíme apod.)
- vést děti k **samostatnosti** a **odpovědnosti** za sebe samého
- zpříjemnit dětem pobyt v přírodě **vhodnými hrami**, lze doplnit o přírodní tematiku
- supervize dospělého u **rizikových aktivit** (např. rozdělávání ohně)

Z hlediska vývojové psychologie, kdy se u předškolního dítěte teprve utváří rozumové schopnosti, uvádí Langmeier & Krejčířová, (2006) jako hlavní výchovný směr učení nápodobou. V období adaptace na nové přírodní prostředí, děti pečlivě sledují chování rodiče: Nebojí se lehnout si do trávy? Pohybuje se v přírodě tiše? Jak se zachová k mravenci, který mu leze zrovna po ruce? V tomto věku dítě ještě nedokáže samo rozlišit, co je správné a co špatné, protože oblast morálního uvažování je teprve na počáteční úrovni. Rodič, případně jiná autorita jsou dítěti v předškolním období hlavním vzorem morálnosti.

Je velmi žádoucí podnikat rodinné vycházky do druhově rozmanité a zdravé přírody. Děti vnímají svět všemi smysly a Krajhanzl upozorňuje: „čím větší je rozsah jejich zkušeností s přírodou – s rozmanitostí biotopů, proměnami ročních období a změnami počasí – tím lépe. Dítě tak může zažít přírodu v různých formách a pozná, že přírodní svět může být mnohem více, „než jen načančanou kulisou pro nedělní vycházky v parku“. (Krajhanzl, 2011, s. 4) Po návratu z přírodního prostředí je vhodné se s dětmi věnovat reflexi

prožitků. V současné době, kdy je velmi snadné a dětmi oblíbené pořizování fotografií, lze zpětnou vazbu realizovat při společném prohlížení snímků. Další možnosti evaluace jsou výtvarná tvorba z nasbíraných přírodnin, nebo kresba a malba zážitků z pobytu v přírodě.

Petr Daniš (2016) v závěru své publikace „Děti venku v přírodě: ohrožený druh?: proč naše děti potřebují přírodu pro své zdraví a učení“, zmiňuje deset doporučení pro zvýšení kontaktu dětí s přírodou doma i ve vzdělávacích institucích. Rodinného prostředí se týkají první čtyři doporučení:

1. pokusit se navrátit přírodu do našich vlastních životů. Ozelenit své domácí i pracovní okolí. Naučit se trávit co možná nejvíce času venku v přírodním prostředí a být příkladným vzorem dalším lidem.
2. šířit skutečnost, že příroda má svou významnou roli v plném rozvoji dětí. Pozitivně působí na jejich vzdělávací výsledky a celkový zdravotní stav.
3. vytvořit dětem takové podmínky, aby mohly v přírodě a zeleni strávit alespoň hodinu každý den. Neméně důležitý je také prostor pro nestrukturovanou, svobodnou a třeba i divokou hru.
4. užívat si a využívat společný rodinný čas venku. Naučit se hrát s dětmi venkovní hry, objevovat přírodu blízkou i vzdálenou.

Na společně strávený čas, je možné pohlížet, jako na to nejcennější, co mohou rodiče svým dětem věnovat. (Daniš, 2016, s. 65)

2 METODOLOGIE VÝZKUMU A SBĚRU DAT

Tato bakalářská práce je výzkumného charakteru a zabývá se otázkou, jak pohlíží rodiče předškolních dětí na význam pobytu v přírodě ve vztahu k environmentální výchově v MŠ. Za pomoci kvantitativní metody výzkumu a dotazníkového šetření je zkoumáno kolik volného času s rodiči tráví děti předškolního věku v přírodě a jakou formou je tento čas využit.

2.1 Cíle výzkumu a výzkumné otázky

Hlavním výzkumným cílem bylo zjistit, jak pohlíží rodiče předškolních dětí na význam pobytu v přírodě ve vztahu k environmentální výchově, zejména pak kolik volného času s rodiči tráví děti předškolního věku v přírodě a jakou formou je tento čas využit.

Hlavní výzkumná otázka:

- Jak pohlíží rodiče předškolních dětí na význam pobytu v přírodě ve vztahu k environmentální výchově v MŠ?

Díličí výzkumné otázky:

- Kolik času tráví rodiče s předškolními dětmi v přírodě a jak je tento čas využit?
- Jaká omezení brání rodinám trávit více volného času v přírodě?
- Jak rodič (s ohledem na EVVO) hodnotí organizaci pobytu venku v mateřské škole?

2.2 Metoda výzkumu

Pro výzkumné šetření byl zvolen kvantitativní výzkum, za pomoci dotazníkové metody. Jak uvádí Chráska (2016), dotazník je oblíbenou, rychlou a ekonomicky výhodnou formou sběru dat od velkého počtu respondentů. Gavora (2000) doporučuje dotazník rozdělit na tři části. V úvodní části je třeba oslovit respondenty, seznámit je s hlavním záměrem výzkumu a požádat o zodpovězení otázek. Samozřejmostí by mělo být i ujištění o zachování anonymity. Pokud je třeba, žadatel upřesní pokyny, jak s dotazníkem

pracovat. Druhá část obsahuje samotné otázky, které jsou sestaveny od snadných po obtížnější. V závěru této části je vhodné umístit otázky demografické. Ve třetí části dotazníku je prostor pro poděkování respondentovi za jeho ochotu, čas a spolupráci.

Pro účely této bakalářské práce, byly v dotazníku použity dva druhy otázek:

- uzavřené (strukturované)
- polouzavřené otázky

S ohledem na snadnější vyhodnocení výsledků, bylo zvoleno větší zastoupení otázek uzavřených (strukturovaných), které předkládají respondentovi na výběr několik druhů odpovědí. Polouzavřené otázky (položky) byly voleny v případě, že by respondentovi nemusela vyhovovat žádná z nabízených odpovědí. Tehdy, byly odpovědi doplněny o položku „jiné“ a respondentovi byl poskytnut prostor pro vlastní odpověď. (Chráska, 2016)

2.2.1 Výzkumný vzorek

K vytvoření a následnému vyhodnocení online dotazníku bylo využito nástroje Google Forms. Dotazník byl určen rodičům předškolních dětí, či těm, kteří v uplynulých 6 letech měli dítě v předškolním věku. Položky dotazníku jsou děleny do dvou částí, které zjišťují:

- Postoje rodičů a dětí k pobytu v přírodě ve volném čase
- Jak je rodič informovaný v oblasti pobytu venku v MŠ a jak, s ohledem na EVVO, hodnotí jeho realizaci.

Před samotnou distribucí dotazníku byla jeho funkčnost a srozumitelnost testována na náhodném vzorku pěti rodičů. Finální verze dotazníku byla následně v elektronické podobě odeslána cílové skupině. Výzkumné šetření probíhalo na území celé České republiky. Dotazník je přiložen v příloze 1.

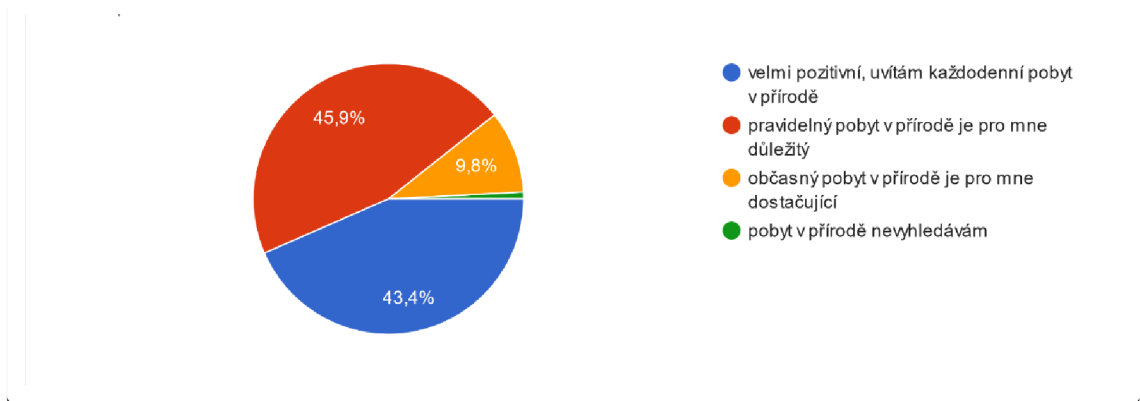
3 VÝSLEDKY

Dotazník byl vyplněn 122 rodiči předškolních dětí, nebo rodiči, kteří v uplynulých 6 letech měli dítě v předškolním věku. Největší podíl respondentů byl starší 35 let, konkrétně ve věku 35 – 40let (57,4 %) a v kategorii 40 a více let (27,7 %). Na otázku ohledně lokality, ve které rodiče žijí, uvedlo velkoměsto (nad 100 000 obyvatel) 68 %, dále vesnici 21,3 %, malé město (od 10 000 obyvatel) 7,4 % a nejmenší zastoupení 3,3 % činili respondenti z většího města (od 30 000 obyvatel). Více než polovina dotazovaných 51,6 %, žije ve společné domácnosti se dvěma dětmi. Následovalo 27,9 % rodin se třemi dětmi a 10,7 % s jedním dítětem. Odpověď s možností 4 děti volilo 7,4 % rodičů a ve třech případech rodič uvedl pět dětí. Ohledně mateřské školy (MŠ) kterou dítě navštěvuje uvedlo 54 respondentů (tj. 45,9 %) výběr „běžná MŠ“. Mateřskou školu s Montessori zaměřením uvedlo 47 dotazovaných (38,5 %), a Lesní typ školky zaujímal z celkového počtu 10% podíl. Kromě výše uvedeného přehledu, rodiče zmínili v položce „jiné“ ještě MŠ Waldorfského typu (1 %), také MŠ sportovně (1 %) a bilingvně (1 %) zaměřenou. Převážnou většinu respondentek tvořily ženy 90,2 %.

3.1 Zjištěná data – Postoje rodičů a dětí k pobytu v přírodě ve volném čase

Jak bylo již v této práci zmíněno, základní vzorce chování, které vedou k ochraně životního prostředí přebíráme od svých vychovatelů. Proto byly do dotazníkového šetření zahrnuty i položky dotazující se na vztah rodiče k přírodě. Jak vyplývá z obr. č. 3 převážná většina rodičů definuje svůj vztah k přírodě jako pozitivní. 43,4 % rodičů uvádí, že má velmi pozitivní vztah a uvítá každodenní pobyt v přírodě. Pravidelně pobývat v přírodě preferuje 45,9 % rodičů a občasný pobyt v přírodě je dostačující pro 9,8 % dotazovaných. Pouze v jednom případě rodič pobyt v přírodě nevyhledává.

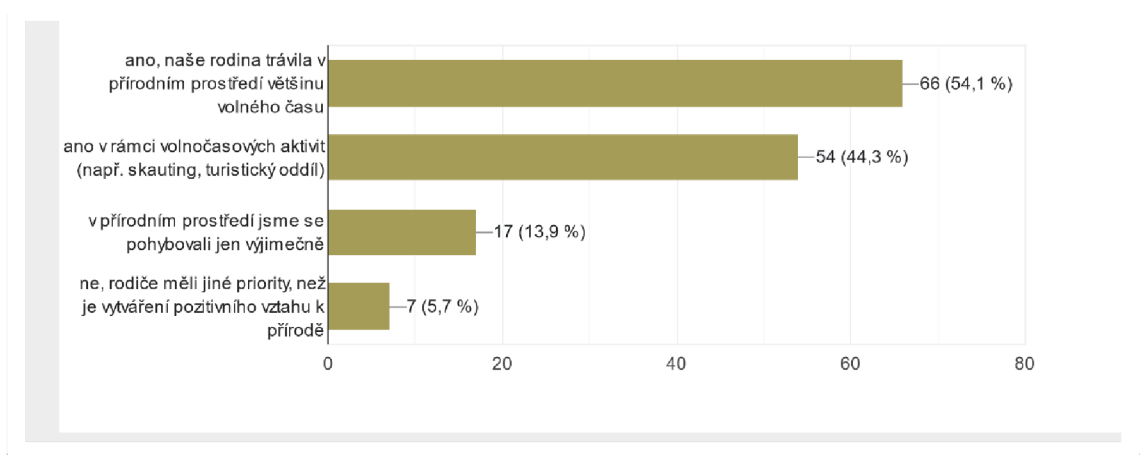
Obrázek č.3: Jaký máte Vy jako rodič vztah k přírodě?

Zdroj: vlastní (2023)

Podle Činčery (2011) se lze domnívat, že dospělí, kteří měli sami možnost prožít dětství v těsném kontaktu s přírodou, nepřenášejí na děti své obavy z různých zvířat, rostlin nebo přírodních jevů. Obrázek č. 4 monitoruje odpovědi rodičů na otázku, zda byli v dětství vedeny k pozitivnímu vztahu k přírodě. Pozitivně, tedy že v přírodním prostředí trávili většinu volného času, odpovědělo 54,1 % dotazovaných. V rámci volnočasových aktivit, jako je např. skauting, nebo turistický oddíl si pozitivní vztah k přírodě vytvářelo 44,3 % rodičů. Jen výjimečně se, jako dítě, v přírodním prostředí pohybovalo 13,9 % respondentů a 5,7 % uvedlo, že jejich rodiče měli jiné priority, než je utváření pozitivního vztahu k přírodě.

Obrázek č. 4: Byl/a jste veden/a jako dítě k pozitivnímu vztahu k přírodě?

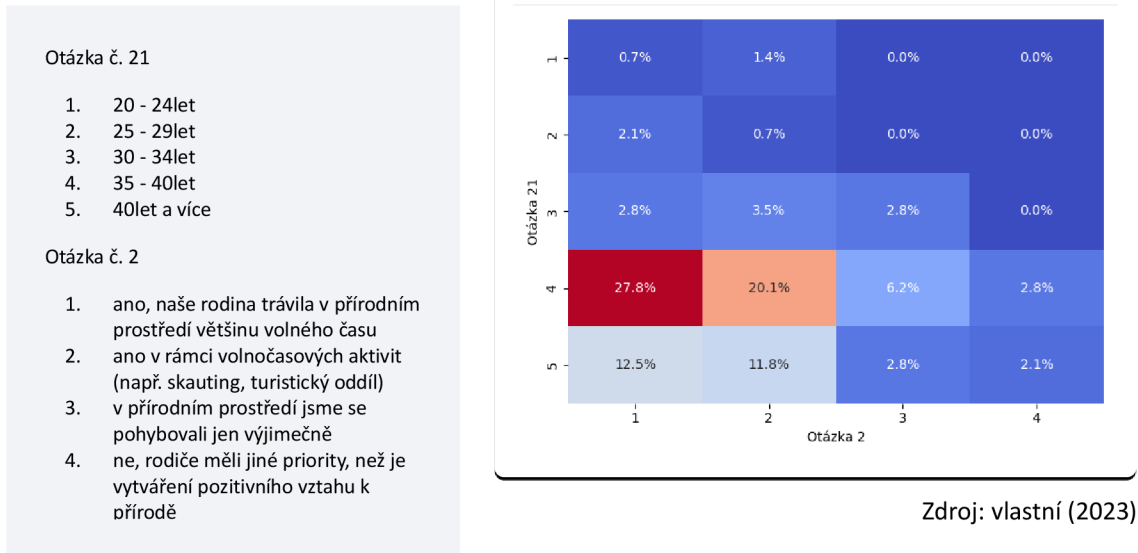

Zdroj: vlastní (2023)

Kontingenční tabulka na obrázku č. 5 blíže shrnuje výše uvedenou otázku ve vztahu s otázkou zjišťující věk respondenta. Věková skupina 20-24 let spolu se skupinou 30-34

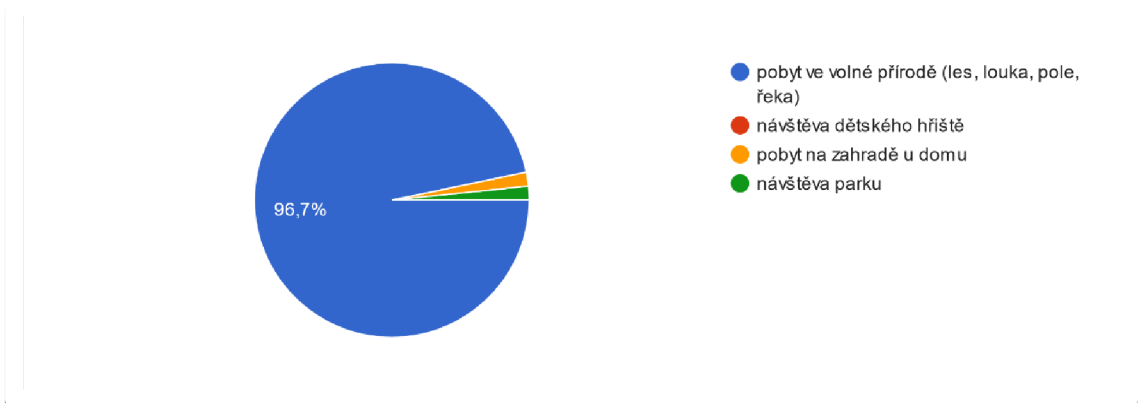
let kultivovali svůj vztah k přírodě v rámci volnočasových aktivit (např. skauting, turistický oddíl). Ostatní věkové kategorie (25–29; 35–40; a 40+ let) byly vedeny k pozitivnímu vztahu k přírodě spíše v rámci volného času v přírodě s rodinou.

Obrázek č. 5: Vizualizace vztahu mezi otázkami: č. 21. Kolik je Vám let? a č.2 Byl/a jste veden/a jako dítě k pozitivnímu vztahu k přírodě?

Téměř všichni respondenti (96,7 %) uvedli, že pobytem v přírodním prostředí vnímají pobyt ve volné přírodě (les, louka, pole, řeka). Pouze ve dvou případech rodič uvedl pobyt na zahradě u domu a stejný počet rodičů (tj. 2), vnímá jako pobyt v přírodním prostředí návštěvu parku.

Obrázek č. 6: Co vnímáte jako pobyt v přírodním prostředí?

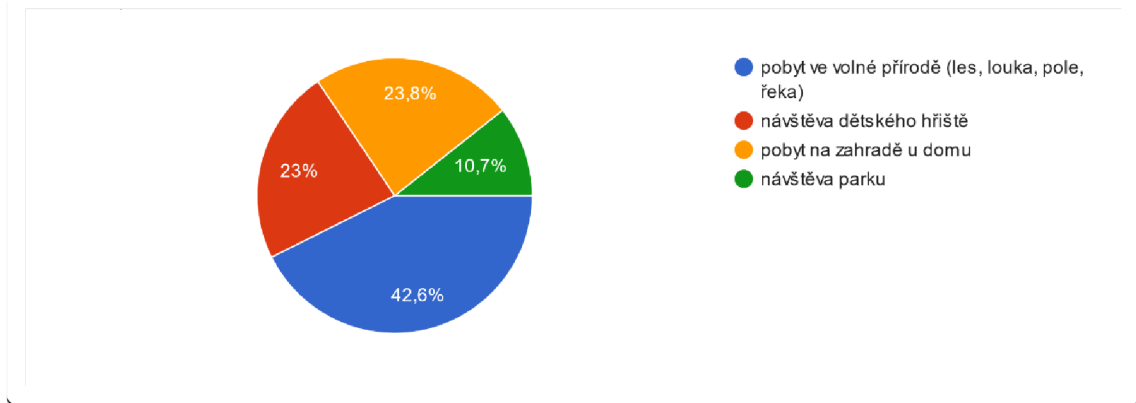

Zdroj: vlastní (2023)

U otázky „V jakém venkovním prostředí trávíte nejčastěji volný čas se svým dítětem?“ (obr. č. 7), zvolilo 42,6 % dotazovaných pobyt ve volné přírodě (les, louka, pole, řeka). Pobytem na zahradě u domu tráví volný čas se svými dětmi 23,8 % rodičů,

jen o 0,8 % méně, tj. 23 % rodičů ve volném čase s dětmi navštěvuje dětské hřiště a návštěvu parku preferuje 10,7 % respondentů.

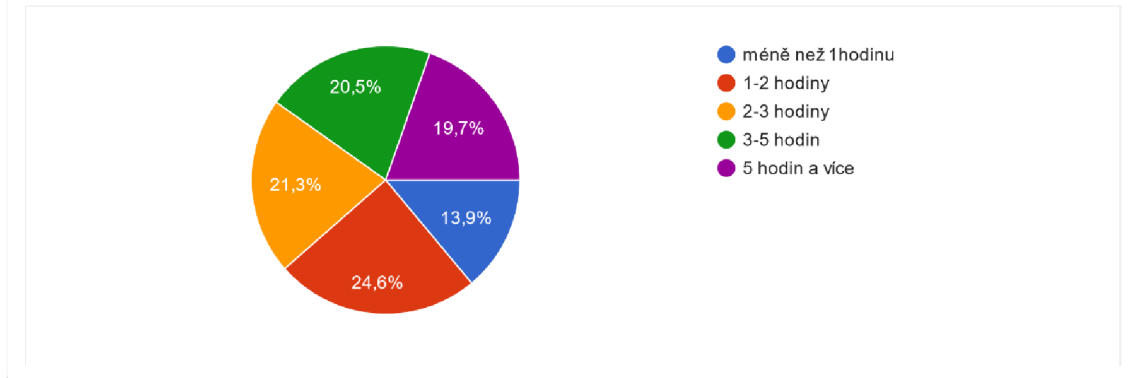
Obrázek č. 7: V jakém venkovním prostředí trávíte nejčastěji volný čas se svým dítětem?

Zdroj: vlastní (2023)

Dle obrázku č. 8 je patrné, že možnosti rodičů trávit s dítětem volný čas v přírodním prostředí (les, louka, pole, řeka, nebo park) během týdne, se velice různí.

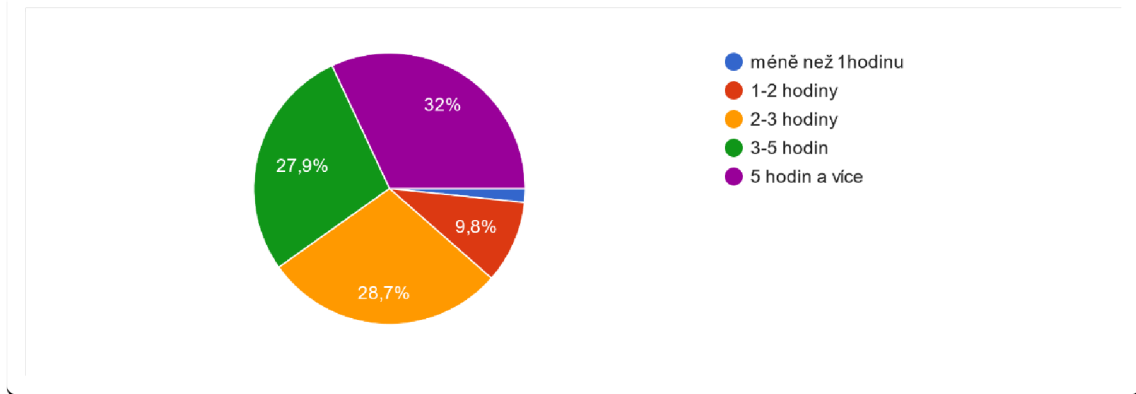
Obrázek č. 8: Kolik volného času v týdnu trávíte s Vaším dítětem venku v přírodním prostředí (např. les, louka, pole, řeka, park)?

Zdroj: vlastní (2023)

Záměrem dotazovatele bylo zjistit, zda se získaná data budou lišit, pokud bude totožná otázka směřována na víkendový čas (obrázek č. 9). Mimo pracovní dny, kdy není sužován pracovními povinnostmi, tráví rodič se svým dítětem venku v přírodním prostředí např. v lese, na louce, na poli, u řeky, nebo v parku mnohem více času.

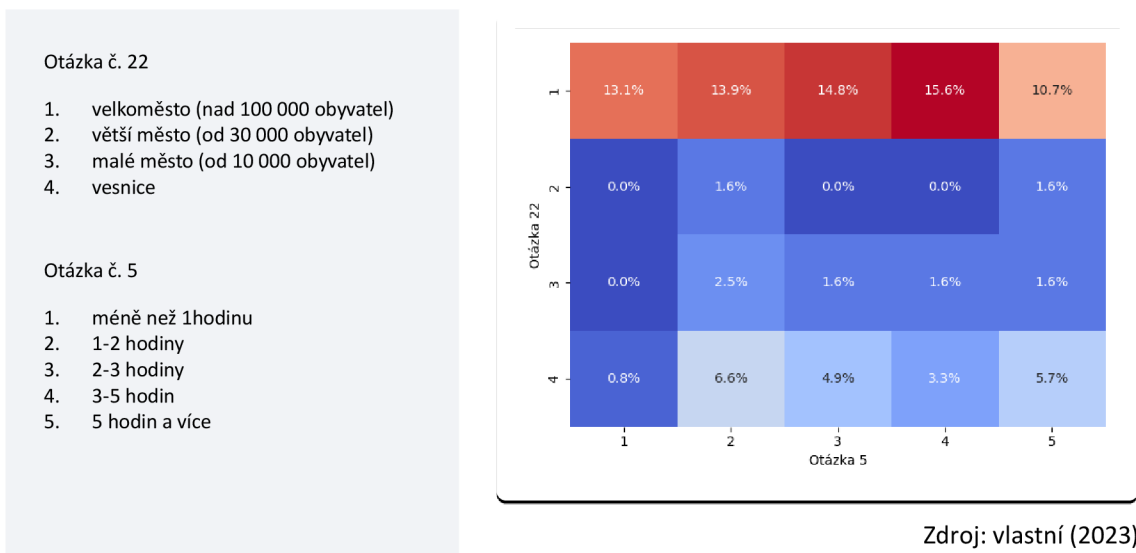
Obrázek č. 9: Kolik volného času o víkendu trávíte s Vaším dítětem venku v přírodním prostředí (např. les, louka, pole, řeka, park)?

Zdroj: vlastní (2023)

Následující kontingenční tabulka (obr. č 10) ukazuje vztah mezi položkou zjišťující lokalitu bydliště dotazovaného a tím, kolik volného času v týdnu pobývá se svým dítětem v přírodním prostředí. Ze získaných dat lze zjistit skutečnost, že 15,6 % respondentů z velkoměsta nejčastěji volilo odpověď „3-5 hodin“. Dále následovaly výběry „2-3 hodiny“ (14,8 %) a „1-2 hodiny“ (13,9 %). U respondentů žijících na vesnici byla nejčastější volba „1-2 hodiny“ (6,6 %) spolu s časem 5 hodin a více (5,7 %).

Obrázek č. 10: Vizualizace vztahu mezi otázkami: 22. V jaké lokalitě žijete? a 5. Kolik volného času v týdnu trávíte s vaším dítětem venku v přírodním prostředí?

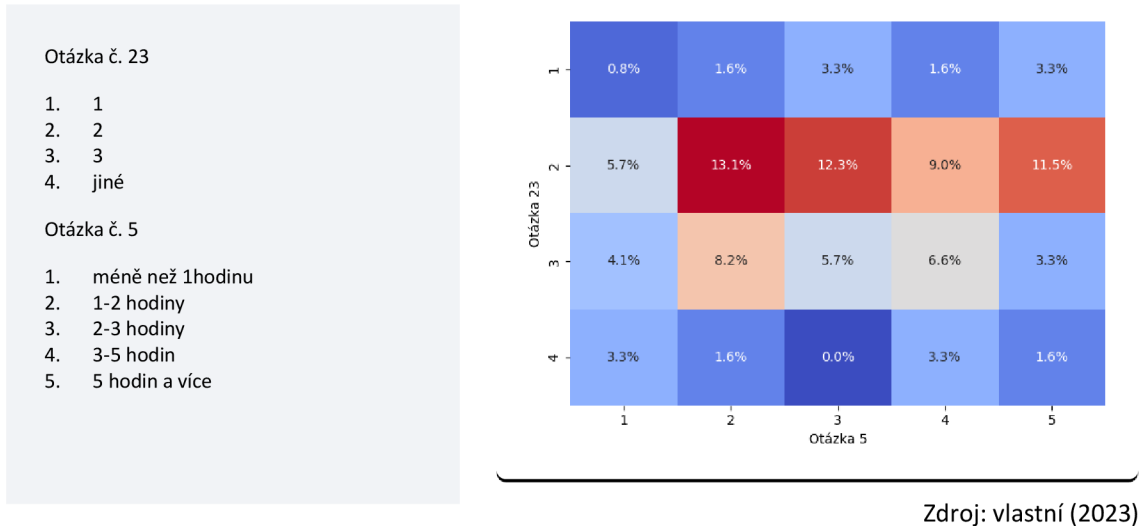

Zdroj: vlastní (2023)

S ohledem na délku pobytu v přírodním prostředí bylo dále zkoumáno, zda se s počtem dětí v domácnosti změnil i výběr časové položky. Z níže zobrazené teplotní mapy (obr. č. 11) je patrné, že rodiče s dvěma a třemi dětmi tráví v týdnu v přírodním prostředí

nejčastěji 1-2 hodiny. Rodiny s jedním dítětem volili nejvíce mezi variantou 2-3 hodiny a 5 a více hodin.

Obrázek č. 11: Vizualice vztahu mezi otázkami: 23. Kolik dětí žije ve Vaší domácnosti? a 5. Kolik volného času v týdnu trávíte s vaším dítětem venku v přírodním prostředí?

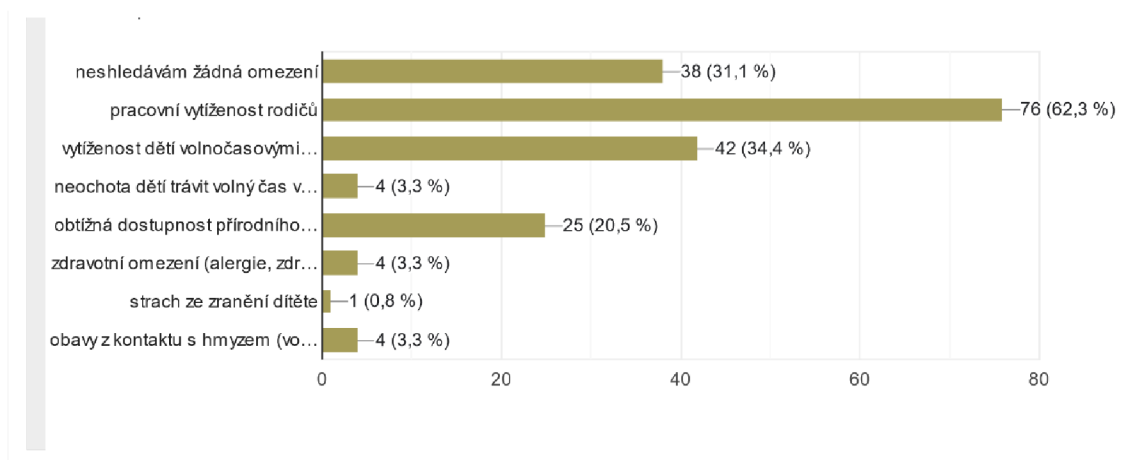

U následující položky (obrázek č. 12) mohli rodiče vybrat tři omezení, která jim zabraňují v trávení volného času s dětmi v přírodě. Nadpoloviční většina respondentů (62,3 %), se shodla, že spatřují omezení ve své pracovní vytíženosti. Vytíženost dětí volnočasovými aktivitami volilo 34,4 % rodičů. Stejnému procentu (3,3 %) rodičů brání v pobytu v přírodě:

- zdravotní omezení např. alergie, nebo jiné zdravotní znevýhodnění
- obavy z kontaktu s hmyzem (vosa, včela, komár), nebo s klíštětem
- neochota dětí trávit volný čas v přírodě.

Z celkového počtu 122 dotazovaných, 31,1 % tj. 38, žádná omezení neshledává.

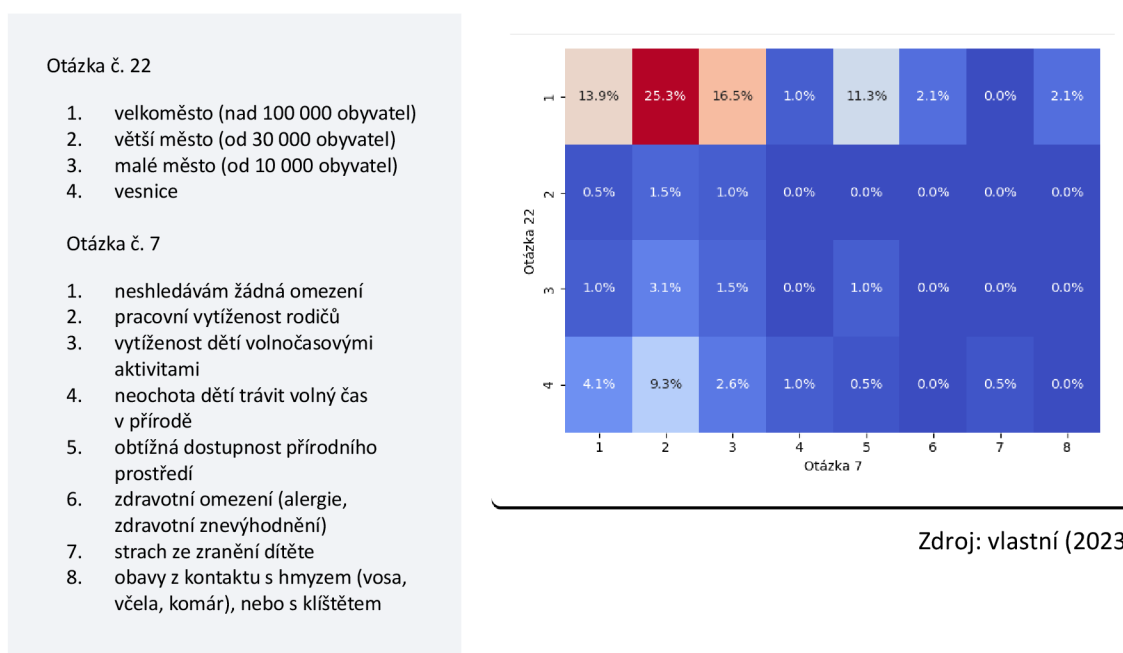
Obrázek č. 12: Co Vás omezuje v trávení volného času s dětmi v přírodě?

Zdroj: vlastní (2023)

Zda se jednotlivá omezení (ot. č. 7) odlišují v souvislosti s lokalitou, ve které respondent žije (ot. č. 22) shrnuje kontingenční tabulka na obrázku č. 13. Lze soudit, že ve všech lokalitách se dotazovaní nejčastěji odkazovali na omezení v trávení volného času s dětmi v přírodě z důvodu své pracovní vytíženosti a vytížeností volnočasovými aktivitami dětí. K výše zmíněným omezením byla v případě velkoměsta navíc významněji zastoupena ještě volba „obtížná dostupnost přírodního prostředí“ (11,3 % z 68% podílu dotazovaných z velkoměsta).

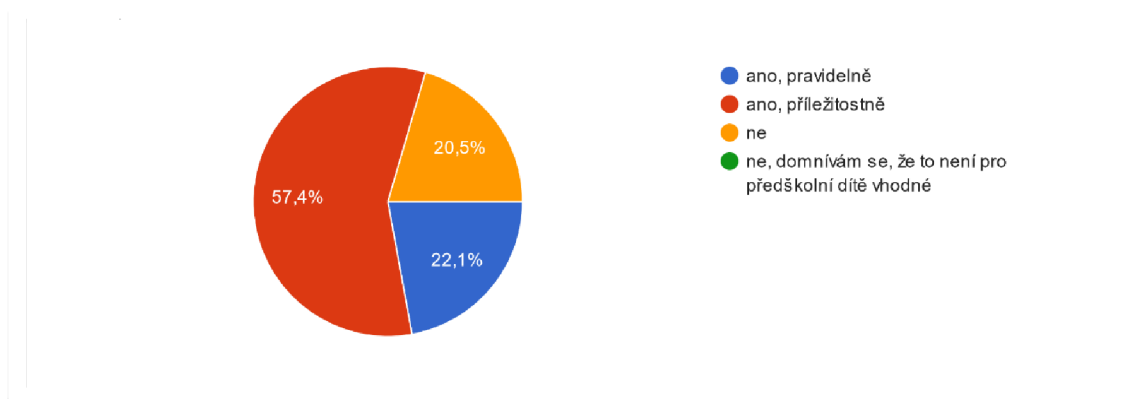
Obrázek č. 13: Vizualice vztahu mezi otázkami č. 22. V jaké lokalitě žijete? a č. 7. Co Vás omezuje v trávení volného času s dětmi v přírodě?

Zdroj: vlastní (2023)

Desátá položka dotazníku zaměřena na možnost dítěte zažít kontinuální pobyt (s přespáním ve stanu, nebo pod širým nebem) v přírodě delší než jeden den, byla inspirována myšlenkou Krajhanzla (2011). Ten v souvislosti s podporou environmentální výchovy v rodině zmiňuje, že: „čím větší je rozsah dětských zkušeností s přírodou – s rozmanitostí biotopů, proměnami denní doby, ročních období a změnami počasí – tím lépe“. (2011, s. 4) Kladně, tedy, že jejich dítě předškolního věku má pravidelně, nebo alespoň příležitostně možnost zažít kontinuální pobyt v přírodě, podle obrázku č. 14, odpovědělo téměř 80 % rodičů. Zhruba pětina rodičů, tedy 20,5 %, odpověděla záporně.

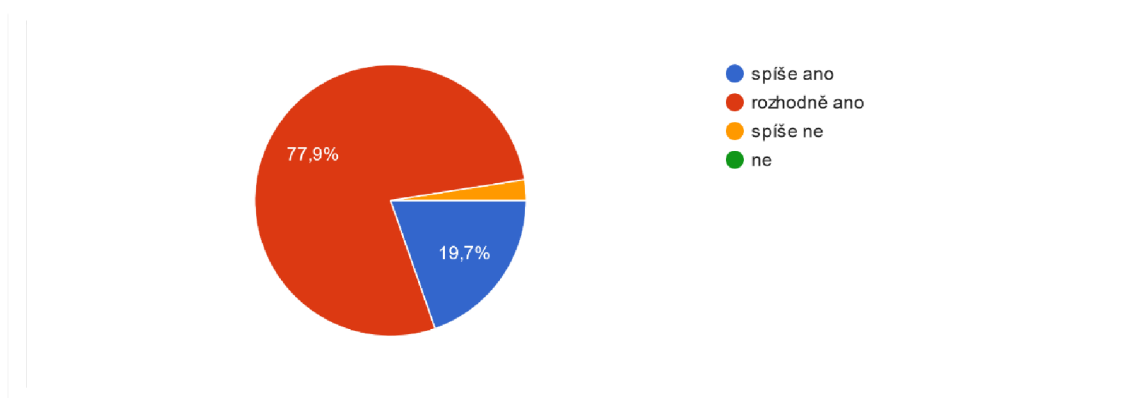
Obrázek č. 14: Má Vaše dítě možnost zažít kontinuální pobyt (s přespáním ve stanu, nebo pod širým nebem) v přírodě delší než jeden den?

Zdroj: vlastní (2023)

U deváté položky dotazníku se až na tři výjimky (2,5 %), všichni respondenti shodli, že je pro ně pobyt vlastního dítěte v přírodě důležitý. Podrobnější specifikaci důležitosti, je možné sledovat níže u obrázku č 15.

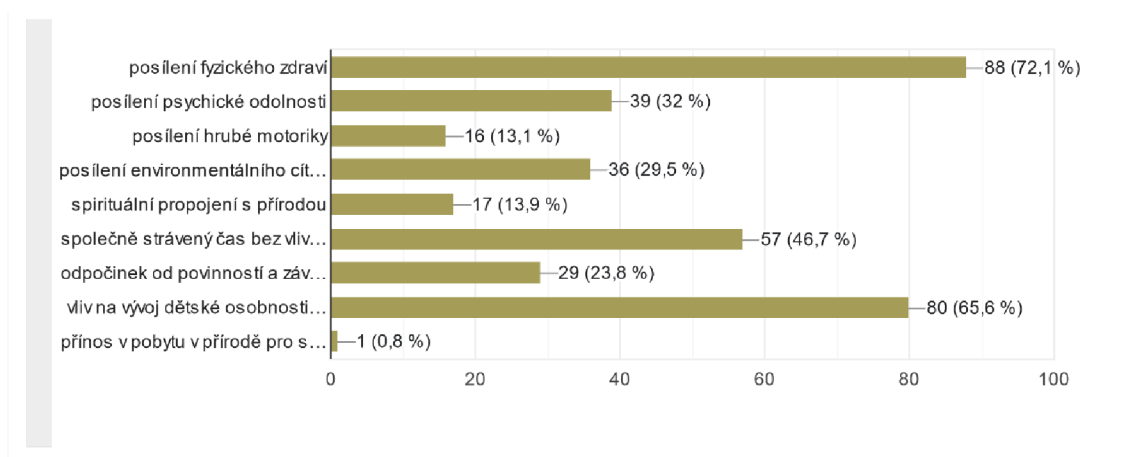
Obrázek č. 15: Je pro Vás pobyt v přírodě vašeho dítěte důležitý?

Zdroj: vlastní (2023)

Pobyt v přírodě má pro vývoj dítěte nepochybně mnoho pozitivních přínosů. Z nabídky možností, mohli rodiče zvolit jednu až tři možnosti. V 72,1 % případů zvolili jako největší přínos posílení fyzického zdraví. Také vliv na vývoj dětské osobnosti celkově, byl významně zastoupen (65,6 %). Téměř polovina dotazovaných (46,7 %), spatřuje benefit ve společně stráveném času bez vlivu médií. Podle téměř 30 % rodičů si dítě pobyt v přírodě odpočine od povinností a závazků (23,8 %), posílí environmentální citění (29,5 %), nebo docílí větší psychické odolnosti (32 %). Duchovní přínos, ve smyslu hlubšího spirituálního propojení s přírodou vybralo 17 rodičů tj. 13,9 %. V jednom případě hodnotil rodič pobyt v přírodě jako nepřínosný.

Obrázek č. 16: V čem spatřujete největší přínos pobytu v přírodě pro Vaše dítě?

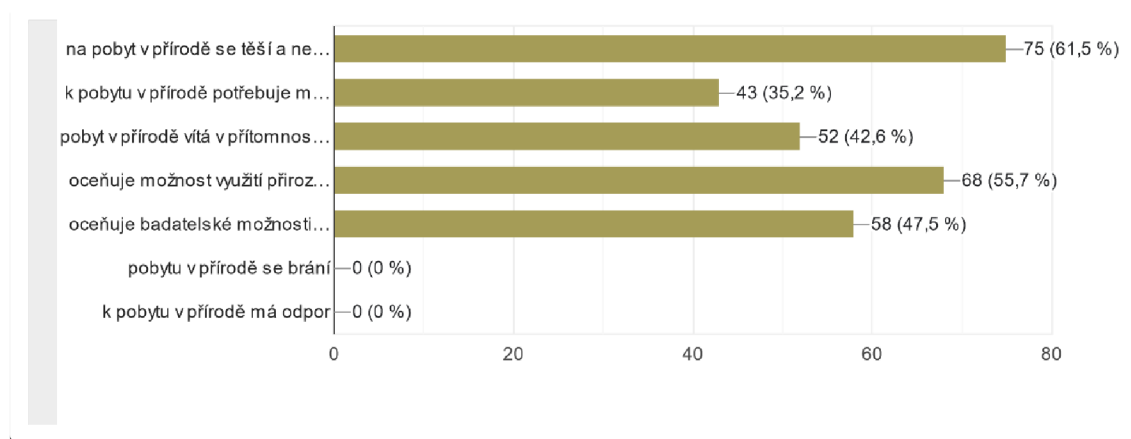

Zdroj: vlastní (2023)

U následující otázky lze sledovat (bylo možné vybrat 1–3 odpovědi), jak vnímají pobyt v přírodě předškolní děti (obr. č. 17). Je potěšující, že nikdo z dotazovaných ne zvolil

možnost „pobytu v přírodě se brání“ ani „k pobytu v přírodě má odpor“. Naopak více než polovina dětí (61,5 %), se na pobyt v přírodě těší a nepotřebuje další motivaci. Pobyt v přírodě v přítomnosti vrstevníků vítá 42,6 % a 35,2 % předškolních dětí si, za podpory motivace, následně pobyt v přírodě užije. Z činností děti spíše preferují možnost využití přirozených fyzických aktivit jako jsou běh, pohyb v terénu a přeskoky (55,7 %), před badatelskými možnostmi (přirozené pozorování a zkoumání živé a neživé přírody) (47,5 %).

Obrázek č. 17: Jak vnímá pobyt v přírodě Vaše dítě?

Zdroj: vlastní (2023)

V případě zkoumání vztahu mezi otázkou č. 8. zda má dítě možnost zažít kontinuální pobyt (s přespáním ve stanu, nebo pod širým nebem) v přírodě delší než jeden den? a otázkou č. 11. Jak vnímá pobyt v přírodě Vaše dítě? Bylo zjištěno (viz obr. č. 18) následující. Pokud má dítě možnost pravidelného kontinuálního pobytu v přírodě, mezi nejčastější volby z otázky č. 11 patřily následující odpovědi:

1. na pobyt se těší, bez potřeby další motivace (6,4 %)
2. oceňuje možnost využití přirozených fyzických aktivit (4,4 %)
3. pobyt v přírodě vítá v přítomnosti vrstevníků (4,1 %)

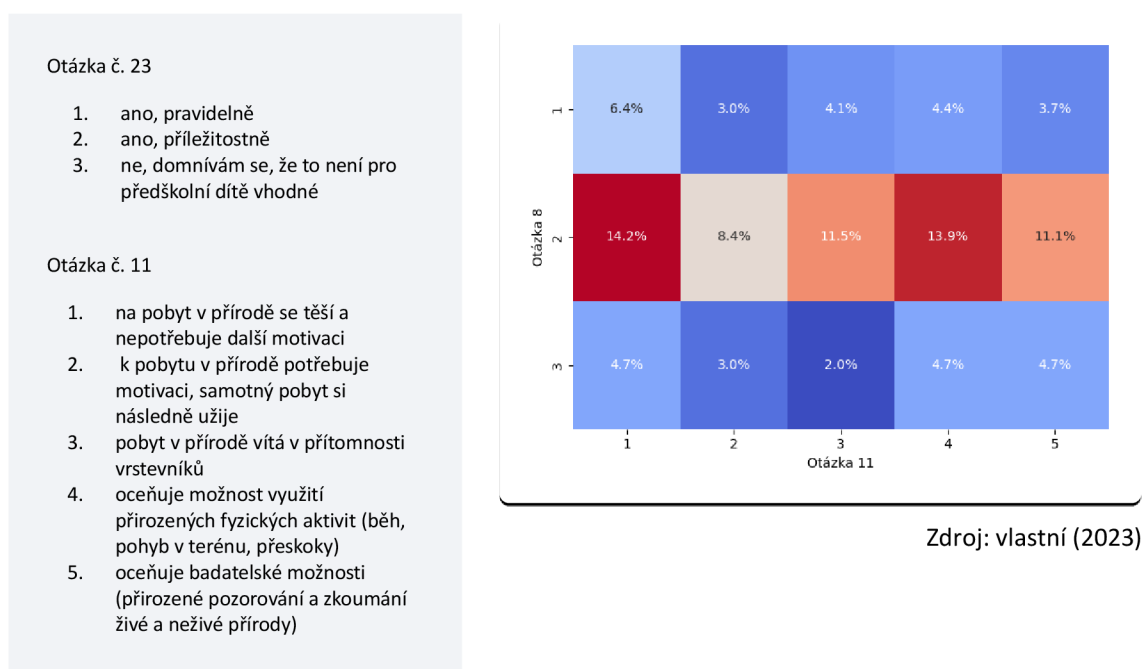
Pokud má dítě možnost příležitostného pobytu v přírodě:

1. na pobyt se těší, bez potřeby další motivace (14,2 %)
2. oceňuje možnost využití přirozených fyzických aktivit (13,9 %)
3. pobyt v přírodě vítá v přítomnosti vrstevníků (11,5 %)

Pokud dítě nemá možnost kontinuálního pobytu v přírodě a rodič se domnívá, že to není pro předškolní dítě vhodné, respondenti se shodli stejným podílem (4,7%) v těchto třech nabídkách:

1. na pobyt se těší, bez potřeby další motivace
2. oceňuje možnost využití přirozených fyzických aktivit
3. oceňuje badatelské možnosti (přirozené pozorování a zkoumání živé a neživé přírody)

Obrázek č. 18: Vizualice vztahu mezi otázkami č. 8. Má Vaše dítě možnost zažít kontinuální pobyt (s přespáním ve stanu, nebo pod širým nebem) v přírodě delší než jeden den? a č. 11. Jak vnímá pobyt v přírodě Vaše dítě?

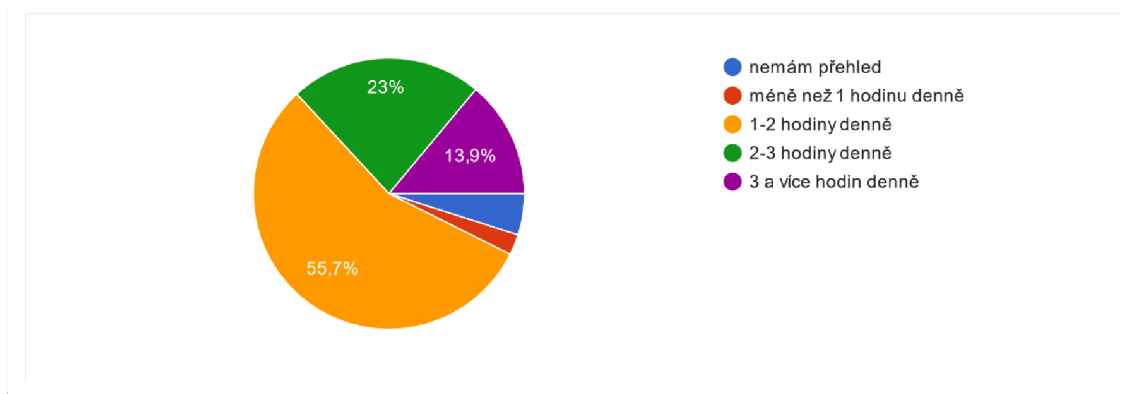

3.2 Zjištěná data – Informovanost rodiče v oblasti pobytu venku v MŠ a hodnocení jeho realizace s ohledem na EV?

Možnost posílení environmentálního citění dítěte pobyt v přírodním prostředí, lze v předškolních zařízeních naplňovat každodenně v rámci pobytu venku. Pobyt venku v zařízeních, vzdělávajících děti předškolního věku, je upraven vyhláškou č. 410/2005 Sb. o hygienických požadavcích na prostory a provoz zařízení a provozoven pro výchovu a vzdělávání dětí a mladistvých ve znění pozdějších předpisů. Vyhláška uvádí, že by každodenní dopolední pobyt venku měl zpravidla trvat dvě hodiny. Následující položka

(obr. č. 19) vykazuje, že 93,1 % celkového počtu dotazovaných má přehled o tom, kolik času v MŠ tráví jejich dítě pobyt venku a pouze 4,9 % rodičů přehled nemá.

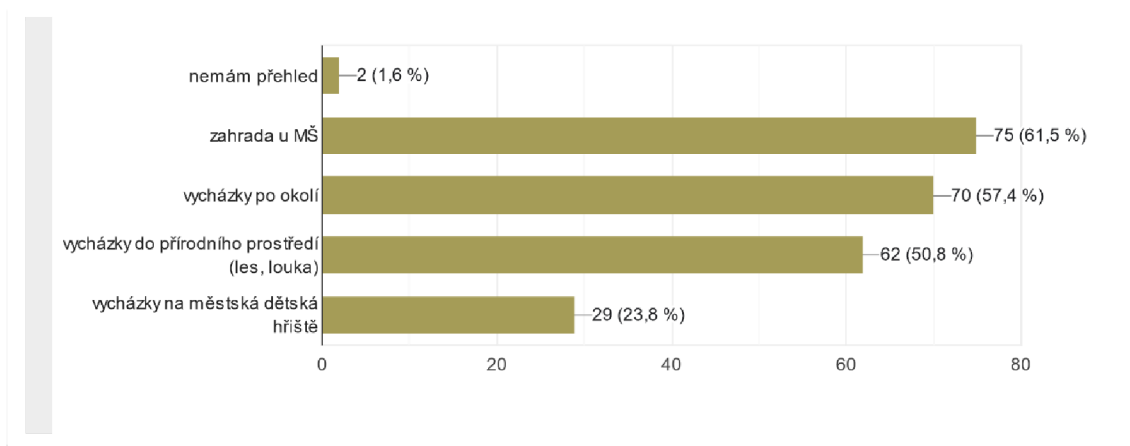
Obrázek č. 19: Máte přehled o tom, kolik času tráví Vaše dítě v MŠ pobyt venku?

Zdroj: vlastní (2023)

Podle výpovědi rodičů, je nejvíce zastoupeným místem, kde MŠ realizuje pobyt venku, zahrada u mateřské školy (61,5 %) a vycházky po jejím okolí (57,4 %). Vycházky do přírodního prostředí (les, louka) praktikuje dle respondentů 50,8 % školek a vycházkou na městská dětská hřiště si pobyt venku zpestří 23,8 % MŠ. Ve dvou případech (1,6 %) uvedli rodiče, že nemají přehled, kde je pobyt venku realizován.

Obrázek č. 20: Máte přehled o tom, kde Vaše MŠ realizuje pobyt venku?

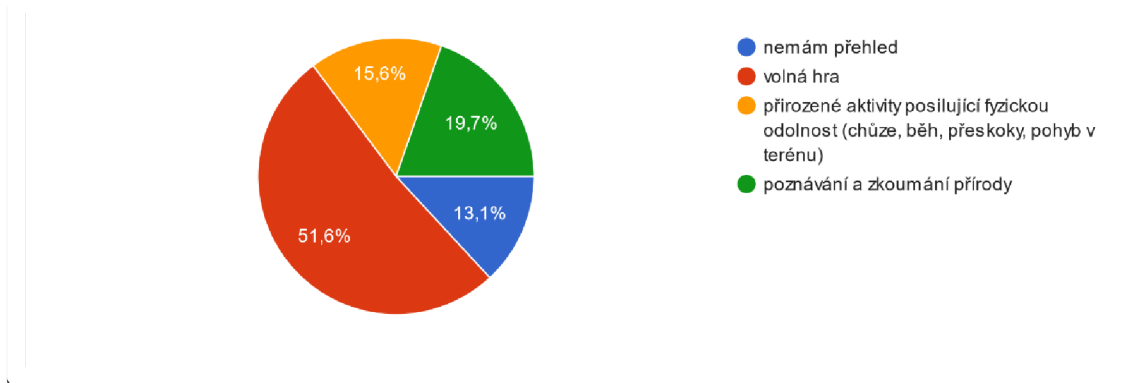

Zdroj: vlastní (2023)

S ohledem na zaměření této bakalářské práce, bylo považováno za přínosné zacílit dotazování i na tematickou náplň činností při realizaci pobytu venku. V tomto případě byl podíl rodičů, kteří nemají přehled o tematické náplni vyšší, konkrétně 13,1%, než v předchozí položce. Pro předškolní dítě velmi přínosnou volnou hrou tráví při pobyt

venku 51,6 % dětí. Výrazně menší zastoupení mělo poznávání a zkoumání přírody (19,7 %) a přirozené aktivity posilující fyzickou odolnost (chůze, běh, přeskoky, pohyb v terénu) zaujímají 15,6% výše z celkového grafu na obrázku č. 21.

Obrázek č. 21: Jaká je nejčastější tematická náplň činností při pobytu venku v MŠ, kam dochází Vaše dítě?

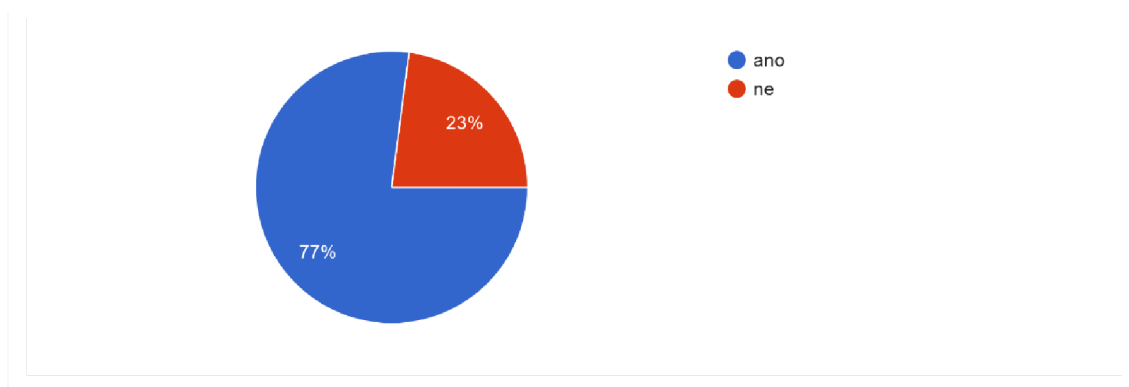
Zdroj: vlastní (2023)

Obrázek č. 22 reflektuje odpovědi na otázku, zda rodič spatřuje v pobytu venku v MŠ vzdělávací charakter. V případě kladné odpovědi, kterou volilo 94 tj. 77 % rodičů, bylo možné položku doplnit ještě o konkrétní specifikaci vzdělávacího charakteru. Tuto možnost využilo 78 z 94 dotazovaných. Pro snadnější orientaci byly specifikace rozděleny do čtyř nejčastěji se opakujících tematických oblastí. Přepis specifikací, tak jak je rodiče uvedli, bude uveden v příloze č 2.

1. oblasti environmentální výchovy vzdělávání a osvěty
2. oblast hrubé motoriky
3. oblast prosociálních dovedností a postojů
4. oblast psychická

Nejčastěji se odpověď týkala vzdělávání v oblasti environmentální výchovy a osvěty, tuto zmínilo 51 rodičů. V získání dovedností k posílení hrubé motoriky spatřuje cíl 13 dotazovaných. Získávání prosociálních dovedností a postojů pobytem venku uvedlo 8 rodičů, pouze o jednoho méně, tedy 7 dotazovaných uvedlo, že dítě pobytem venku získává poznatky v oblasti psychické.

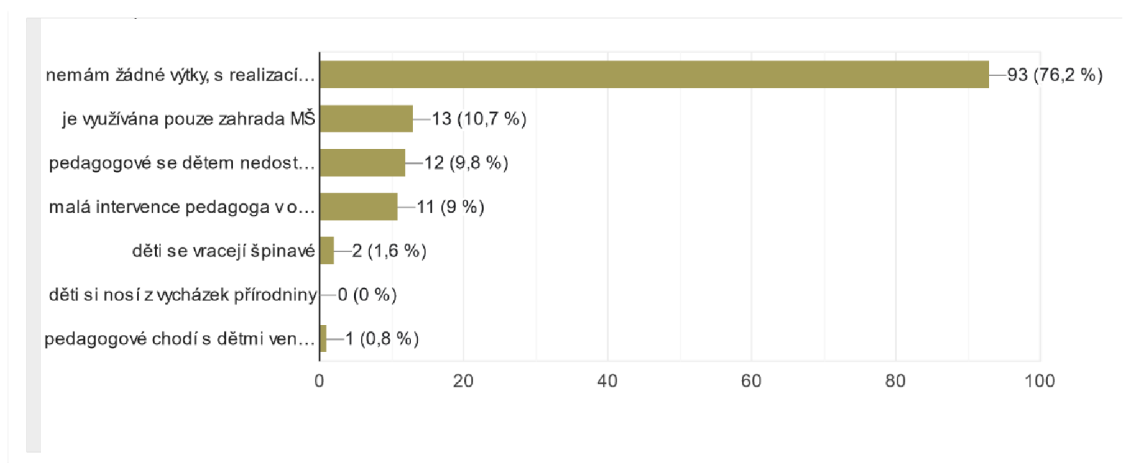
Obrázek č. 22: Myslíte si, že má pobyt venku v MŠ pro Vaše dítě vzdělávací charakter?

Zdroj: vlastní (2023)

Jako potěšující lze hodnotit výsledek týkající se výtky ke způsobu realizace pobytu venku v MŠ. Nadpoloviční většina, konkrétně 72,6 % rodičů je s realizací pobytu plně spokojena. Rodiče, kteří úplně spokojeni nebyli, vytýkali v 10,7 % případů pedagogům, omezení na pobyt venku pouze na zahradě u MŠ, dále by 9,8 % dotazovaných ocenilo, kdyby se pedagog dětem více věnoval. Větší intervenci v oblasti EVVO by uvítalo 9 % rodičů. Jen minimum dotazovaných (1,6 %) by pedagogům vytklo, že se děti z vycházek vracejí zašpiněné a jeden rodič nesouhlasí s pobytem venku za nepříznivého počasí.

Obrázek č. 23: Které z níže zmíněných variant byste VYTKL/A na realizaci pobytu venku v MŠ, kam dochází Vaše dítě?

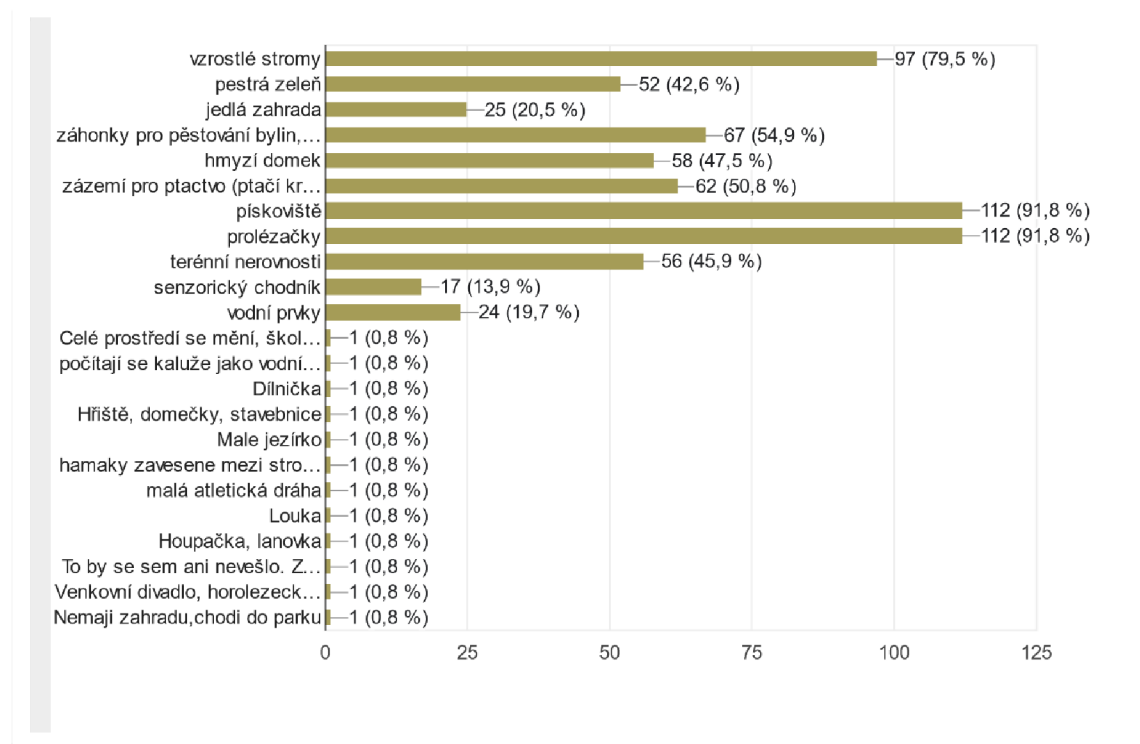

Zdroj: vlastní (2023)

Devatenáctá položka dotazníku (viz obr. č. 24), byla věnována vybavenosti školní zahrady. Nejrozšířenějším vybavením zahrady u MŠ je podle respondentů: pískoviště (91,8 %) a prolézačka (91,8 %). Vzrostlé stromy lze nalézt v 79,5 % případů, spolu se záhonky pro

pěstování bylin, nebo zeleniny (54,9 %) a pestrá zelení (42,6 %). Nemalá část rodičů uvedla jako součást zahrady i zázemí pro živočichy, konkrétně: ptačí krmítko (50,8 %), hmyzí domek (47,5 %) a vodní prvky získaly 19,9% podíl z celkového grafu. Volba „sensorický chodník“ se v grafu vyskytuje v 17. případech, tj. 13,9 %. V případě, že zahrada u MŠ disponovala vybavením, které nebylo dotazníkem nabízeno, rodič mohl do kolonky „jiné“ uvést konkrétní příklad. Tuto možnost využilo 8 % rodičů, kteří uvedli např: hřiště, domečky, stavebnice, hamaky zavěšené mezi stromy, malá atletická dráha, louka, houpačka, lanovka, venkovní divadlo, nebo horolezecká stěna. Jeden z rodičů uvedl, že zahradou MŠ nedisponuje a k pobytu venku využívá blízký park.

Obrázek č. 24: Jaká je vybavenost zahrady u Vaší MŠ?

Zdroj: vlastní (2023)

3.2.1 Souhrn výsledků dotazníkového šetření

Stručně lze výzkumný vzorek 122 dotazovaných shrnout jako rodiče převážně ženského pohlaví ve věku 35 a více let, jehož bydlištěm je velkoměsto. Ve společné domácnosti s ním žijí dvě až tři děti, které navštěvují běžnou MŠ, případně MŠ s Montessori zaměřením. Téměř všichni dotazovaní vnímají jako přírodní prostředí volnou přírodu (les, louku, pole, řeku). Většina rodičů se shodla, že je pro ně pobyt dítěte v přírodě důležitý nejen z hlediska posílení fyzického zdraví a psychické odolnosti, ale i ze strany posílení dětské osobnosti celkově.

3.2.2 Čas, který tráví rodiče s předškolními dětmi v přírodě a jeho využití?

V průběhu týdne mají dotazovaní z velkoměsta (kteří tvořili převážnou část výzkumného vzorku) možnost věnovat pobytu v přírodě 3 až 5 hodin. O víkendu se tento čas prodlužuje na 5 a více hodin týdně. Z dotazníkového šetření vyplynulo, že na čas, který rodina věnuje pobytu v přírodním prostředí má vliv i počet dětí ve společné domácnosti. Rodiny s jedním dítětem volili nejčastěji výběr „2-3 hodiny, ale i „5 hodin a více“. V případě více dětí v domácnosti vedla volba „1-2 hodiny“ týdně. Nejčastějším přírodním cílem rodin je volná příroda (les, louka, pole, řeka), v menší míře pak dětské hřiště, zahrada u domu, nebo park. Téměř 80 % rodičů umožní dětem kontinuální pobyt (s přespáním ve stanu, nebo pod širým nebem) v přírodě delší než jeden den a to pravidelně, nebo příležitostně. Jedním z hlavních benefitů pobytu v přírodě rodiče spatřují ve společně stráveném času bez vlivu médií. Pokud rodiče hodnotili, jak pobyt v přírodě vnímají samy děti, většina zmínila, že se děti na samotný pobyt v přírodě těší. Podle více než poloviny dotazovaných, nepotřebují děti k pobytu v přírodě další motivaci, případně si rády přírodní dobrodružství užijí ve společnosti svých vrstevníků. Z externích aktivit děti preferují využití přirozených fyzických aktivit (běh, pohyb v terénu, přeskoky), před badatelskými možnostmi, tedy přirozeným pozorováním a zkoumáním živé a neživé přírody.

3.2.3 Omezení bránící rodinám trávit více volného času v přírodě?

Z dotazníkového šetření vyplývá skutečnost, že 62,3 % dotazovaných shledává největší omezení, při trávení volného času v přírodě, ve své pracovní vytíženosti. Velkou roli v této problematice sehrává i vytíženost dětí volnočasovými aktivitami (34,4%podíl). U respondentů z velkoměsta má na čas, který pobytu v přírodě věnují, vliv obtížnější dostupnost přírodního prostředí. Jen minimum, konkrétně 3,3 % rodičů omezují

- obavy z kontaktu s hmyzem (vosa, včela, komár), nebo s klíštětem
- zdravotní omezení (alergie, zdravotní znevýhodnění)
- neochota dětí trávit volný čas v přírodě

Jako možné omezení lze vnímat i potřebu dětí, aby byly k pobytu v přírodě motivovány. S touto podporou, (zmíněnou 35,2 % rodiči) si samotný pobyt v přírodě následně užijí. Třetina z celkového počtu dotazovaných neshledává žádná omezení.

3.2.4 Informovanost rodiče v oblasti pobytu venku v MŠ a hodnocení jeho realizace

Obecně lze tvrdit, že informovanost rodiče v oblasti realizace pobytu venku v mateřské škole, je na vysoké úrovni. Více než 90 % dotazovaných má přehled, kolik času děti pobytu venku věnují. U dotazu na místo realizace pobytu venku, byl nejvíce zastoupen výběr „zahrada u MŠ“, dále pak „vycházky po okolí“ a také „vycházky do přírodního prostředí“. Polovina respondentů se domnívá, že nejčtenější tematickou náplní činností pobytu venku je volná hra, která je z pohledu rodiče, i nejoblíbenější venkovní aktivitou dětí. Více než 70 % respondentů se shodlo, že pobyt venku má pro dítě vzdělávací charakter zasazen do oblasti EVVO. Ve výsledku jsou tři čtvrtiny dotazovaných s realizací pobytu venku spokojeny, případně by ocenily větší intervenci od pedagoga směrem k dětem. Přestože vybavení zahrady MŠ je podle respondentů velmi pestré, bylo by vítáno i využívání jiného přírodního prostředí, než je omezení pouze na zahradu mateřské školy.

4 DISKUZE

Stále větší míra dětí se celosvětově potýká s rostoucími zdravotními potížemi. Ať už se jedná o problematiku obezity nebo poruch učení či osobnosti, je možné že jde o důsledek změny novodobého životního stylu dětí. Stále intenzivněji jsou děti vtahovány do virtuálního prostředí a odkláněny od toho skutečného a živého světa. Prostřednictvím Nadace Proměny Karla Komárka byl v roce 2015 (v ČR první svého druhu) realizován reprezentativní výzkum zaměřený na trávení času venku u dětí školou povinných. Jedním z výstupů výzkumu bylo, že průměrný školák stráví pobytem venku v průběhu celého týdne cca 14hodin. Toto zjištění by samo bylo vcelku potěšující, kdyby mezi dětmi a časem, který pobytu v přírodě věnují nebyly tak velké rozdíly. Např. 11 % dotazovaných dětí venku stráví méně než 4 hodiny a naopak 10 % dětí pobytu venku věnuje více než 26 hodin týdně. Až 50 % dětí se mnohdy v týdnu do přírody nedostane vůbec. (Nadace Proměny Karla Komárka, 2016).

Souhlasím s Danišem (2016), který na základě vědeckých studií a výzkumu Nadace Proměny Karla Komárka, apeluje na rodiče, aby děti pobytu v přírodě věnovaly alespoň hodinu denně. Vyzdvihuje přínos pobytu v přírodě zejména na fyzické, psychické a sociální zdraví dětí. Dále podle autora příznivě ovlivňuje vzdělávací výsledky dětí, rozvoj jejich mozku, a také ochotu chovat se odpovědně k životnímu prostředí. (Daniš, 2016).

Jak je uvedeno v teoretické části této bakalářské práce, předškolní věk dítěte je ideálním obdobím pro rozvíjení různých stránek jeho osobnosti. Pro svou velkou vnímavost, citlivost a schopnost empatie je dítě právě v tomto věku otevřené k postupnému získání vřelého a nekonzumního postoje k přírodě. Tato skutečnost vedla k zaměření této bakalářské práce a výzkumného šetření právě na pobyt v přírodě v předškolním věku.

Hlavním výzkumným cílem dotazníkového šetření této bakalářské práce, bylo kvantitativní metodou zjistit, jak pohlíží rodiče předškolních dětí na význam pobytu v přírodě ve vztahu k EVVO v mateřské škole. K naplnění výše zmíněného cíle měly dopomoci další dílčí výzkumné otázky zaměřené na: Čas, který tráví rodiče s předškolními dětmi v přírodě a jeho využití; Omezení bránící rodinám trávit více volného času v přírodě a hodnocení organizace pobytu venku v MŠ. Elektronický dotazník byl distribuován rodičům předškolních dětí v rámci celé ČR. Při vyhodnocení výzkumu nebyla využita pouze jedna

položka z celkového počtu 24 zjišťovacích položek dotazníku. Tato otázka, zaměřená na pohlaví dítěte se ukázala v šetření jako nerelevantní.

Z výzkumu vyplynulo, že rodiče pobývají s předškolními dětmi v přírodním prostředí průměrně 27–39 minut denně. O víkendu se tento čas prodlužuje na 1 hodinu a 26 minut až 1 hodinu a 50 minut denně. Tato hodnota je nižší, než uvádí výsledky Nadace Proměny Karla Komárka v případě stejné problematiky u dětí školou povinných. Nejčastějším volnočasovým přírodním cílem rodin, je volná příroda (les, louka, pole, řeka), v menší míře pak dětské hřiště, zahrada u domu, nebo park. U odpovědí školních dětí je naopak volná příroda a pobyt v ní zastoupena nejméně. Při volbě venkovních aktivit, děti o něco více preferují využití přirozených fyzických aktivit (běh, pohyb v terénu, přeskoky), než badatelské možnosti. Pokud rodiče shledávají nějaká omezení v možnosti trávení volného času v přírodě, nejčastěji se týkají jejich pracovní vytíženosti. Dále pak vytíženost dětí volnočasovými aktivitami a pokud rodič pochází z velkoměsta, tak i obtížnější dostupnost přírodního prostředí. Potřeba dětí, aby byly k pobytu v přírodě motivovány, může také vést k omezení pobytu v přírodním prostředí. O informovanosti rodiče v oblasti realizace pobytu venku v mateřské škole, lze obecně tvrdit, že je na vysoké úrovni. Rodič má přehled, kolik času děti pobytu venku věnují a v jakém prostředí se pedagog s dětmi pohybuje. Orientuje se v tematické náplni činností při pobytu venku, a i formě vzdělávacího charakteru. Ve výsledku jsou tři čtvrtiny dotazovaných s realizací pobytu venku spokojeny, případně by ocenily větší intervenci od pedagoga směrem k dětem. Přestože vybavení zahrady MŠ je podle respondentů velmi pestré, bylo by vítáno i využívání jiného přírodního prostředí, než je omezení pouze na zahradu mateřské školy. Děti předškolního věku mají oproti dětem školou povinným v pobytu venku benefit, jenž každodenně prodlužuje dobu, kterou děti v přírodě tráví.

4.1 Doporučení pro praxi: Program pro podporu pobytu dětí v přírodě

Na základě výsledků dotazníkového šetření byl autorkou této bakalářské práce vytvořen program pro podporu pobytu dětí v přírodě. Tento environmentálně zaměřený program je určen předškolním dětem ve věku 2,5 – 7let a jejím průvodcům (rodičům, nebo pedagogům) a zohledňuje teoretická východiska práce a výsledky výzkumu. Jednotlivé dílčí

cíle jsou vybrány ze všech pěti oblastí RVP PV. Jsou propojeny tak, aby přinášely, pokud možno přirozenou a účinnou vzdělávací hodnotu.

Záměrem programu je:

- podpořit u dětí dobu věnovanou pobytu v přírodě
- motivovat pomocí motivačního příběhu
- využít dostupného přírodního prostředí
- využít přirozených fyzických aktivit dětí (běh, pohyb v terénu, přeskoky)
- rozvíjet smyslové vnímání dětí
- podpořit u dětí environmentální senzitivitu

4.1.1 V parku s pavoučkem Tondou

V PARKU S PAVOUČKEM TONDOU

Program pro děti ve věku 2,5 – 7 let a podporu jejich pobytu v přírodě.

1. O programu V PARKU S PAVOUČKEM TONDOU

Je doloženo, že pohyb ve volné přírodě je velmi důležitý pro správný motorický i psychický vývoj dětí. Ovlivňuje hrubou i jemnou motoriku, je prevencí proti obezitě, podporuje spontánní hru, fantazii a v neposlední řadě, právě pobyt v přírodě již od útlého věku, kultivujeme naše budoucí environmentální cítění. V současnosti je však doba věnovaná pobytu nedostatečná, což má dopad na životní styl dnešních dětí. Pojdme se třeba dnes s dětmi projít parkem, lesem, či podél potoka. Jakmile opustíme svou komfortní zónu, venku na nás čeká nejedno dobrodružství. Při pobytu v přírodě vždy dbejme na její ochranu. Nezapomínejme, že jsme zde jen na návštěvě, vedme naše děti k ohleduplnosti a případné negativní dopady se snažme co nejvíce omezit.

Do parku zve děti v doprovodu rodiče/pedagoga pavouček Tonda, průvodce, se kterým se můžete vydat za pohybem a poznáním pod širým nebem.

Program je určen rodičům a pedagogům předškolních dětí ve věku 2,5 – 7 let. Aktivity jsou sestavené tak, aby rozvíjely smyslové vnímání, motorické dovednosti, seznamovaly dítě s živou i neživou přírodou a podpořily přirozenou dětskou zvědavost. Jednotlivé dílčí cíle jsou vybrány ze všech pěti oblastí Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní

vzdělávání (RVP PV). Jsou propojeny tak, aby přinášely, pokud možno přirozenou a účinnou vzdělávací hodnotu.

2. Vzdělávací cíle programu V PARKU S PAVOUČKEM TONDOU

Dítě a jeho tělo

- rozvoj a užívání všech smyslů
- rozvoj fyzické i psychické zdatnosti

Dítě a jeho psychika

- rozvoj řečových schopností a jazykových dovedností receptivních (vnímání, naslouchání, porozumění) i produktivních (výslovnosti, vytváření pojmů, mluvního projevu, vyjadřování)
- posilování přirozených poznávacích citů (zvědavosti, zájmu, radosti z objevování apod.)
- rozvoj a kultivace mravního i estetického vnímání, cítění a prožívání

Dítě a ten druhý

- vytváření prosociálních postojů (rozvoj sociální citlivosti, tolerance, respektu, přizpůsobivosti apod.)

Dítě a společnost

- vytvoření povědomí o mezilidských morálních hodnotách

Dítě a svět

- seznamování s místem a prostředím, ve kterém dítě žije, a vytváření pozitivního vztahu k němu
- pochopení, že změny způsobené lidskou činností mohou prostředí chránit a zlepšovat, ale také poškozovat a ničit
- rozvoj úcty k životu ve všech jeho formách

3. Pomůcky vhodné k programu:

- ❖ Vytisknutý list „Pavučina pavoučka Tondy“, kde si můžete zaznamenávat splněné aktivity. (viz příloha č 5.)
- ❖ Vytisknutý list „Klíč k určování listů“ (volitelné), (viz příloha č 3.)
- ❖ papírový sáček na uložení nasbíraných listů
- ❖ 4x papír A4
- ❖ barevné voskovky (min. 2 ks)

V PARKU S PAVOUČKEM TONDOU: **Motivační příběh**

Pavouček Tonda

Byl jednou jeden pavouk, jmenoval se Tonda, bydlel ve dvoupatrovém domě na konci ulice. Vypadalo to, že toho pavoučka nikdo neměl rád. Každý ho jen pronásledoval koštětem nebo pánevčkou, každý ho vyháněl a vyhazoval ven, ať už přišel kamkoli. A přitom si pavouk Tonda chtěl jen uplést pavučinu někde v tichém vlhkém koutku místnosti a ulovit si pár dobrých mušek ke snídani.

Každý jeho den byl skoro stejný. Prolezl několika zdmi, potrubím a našel nový obývací nebo pokojíček, zkusil se uhnízdit někde v růžku, kde si ho nikdo nevšimne, a za chvíli už ho zase hnali ven, sotva že stačil utéct, aby ho někdo nezašlápl.

Jednoho dne se pavouček dostal až ven z domu a nechal se unášet podzimním větrem. Vznášel se nad zemí, až do chvíle, kdy se jeho osm nohou zachytilo o veliký dub. Tonda se rozhlédl a viděl, že je v nedalekém parku, v koruně obrovského a silného stromu.

„Ahójj“ ozvalo se najednou nad Tondou. Pavouček zvedl hlavu a svých osm očí namířil na větev nad ním, odkud se právě spouštěl jiný pavouček.

„Já jsem Pokoutník“ povídá, a Tebe jsem tu ještě neviděl.

„Já jsem Tonda a přivál mě sem vítr, když jsem se snažil utéct před koštětem“ odpovídá novému příteli Toník.

„Jéje“ že ty jsi Tondo pletl pavučiny lidem v pokojích? „Slyšel jsem maminky a tatínky až sem do parku, jak si stěžují a děti, jak křičí, že se pavouků bojí“.

„Pletl – umím plést krásné a veliké pavučiny“ rozzářil se pavouček Tonda. „Víš Toníku“, povídá Pokoutník „lidé asi nevědí, že pavučinu potřebujeme, abychom do ní mohli chytat mouchy, naši potravu“. „Nebud' smutný Tondo, je dobře, že Tě vítr zavál právě sem, na tenhle vysoký dub. Je tady spousta zákoutí, kde můžeš snovat své krásné pavučiny a mušek tu poletuje habaděj. Listy v koruně stromu jsou jako veliký deštník, tak na nás ani nebude pršet a já budu moc rád, když tu budu mít kamaráda“ povídá Pokoutník, který se mezitím spustil až k Tondovi. Tondovi se během Pokoutníkova vyprávění vrátil úsměv do tváře a už už se rozhlížel, kde by mohlo být nejlepší místo na pavučinku v jeho novém domově.

Zdroj: Pohádkozem (2022)

Vydejte se i Vy do parku na průzkum – třeba zde také potkáte nějakého kamaráda.

V PARKU S PAVOUČKEM TONDOU: Navrhované aktivity programu

Listové pexeso

- Pomohli byste pavoučkovi Tondovi roztřídit pomíchané listy?

Utrhněte si po cestě alespoň 4-5 druhů listů ze stromů, nebo keře (vždy po dvou kusech). Pojmenujte, z jaké dřeviny pochází a zahrajte si listové pexeso. Listy seřadte pod sebe do sloupce a zbylé páry promíchejte a náhodně rozložte. Nechte dítě ať přiřadí shodný pár.

Listy můžete i třídit podle podobnosti tvaru listu.

Pokud jsou stromy blíže u sebe, můžete hledat z jakého stromu který list pochází. Listy následně uložte do papírového sáčku, lze je využít na další aktivity doma (frotáž, obtisky nabarvených listů, nalepení a dokreslení do tvaru pavoučka...)

Naslouchání

- Pavouček Tonda s Pokoutníkem přemýšlí, jaké zvuky slyší z okolí, ale nedokážou všechny rozeznat. Pomůžeš jim prosím? Jaké zvuky slyšíš ty?

Opřete se o kmen stromu, zavřete oči a 30 vteřin poslouchajte okolní zvuky.

Zkuste si své poznatky následně sdělit v „robotí řeči“ (slyšel jsem v dálce A-U-T-O =auto), případně se můžete dítěte zeptat na počáteční, či koncovou (u předškoláků) hlásku.

Jak byste předvedli, to, co jste slyšeli?

Běh k metám

- Někdy vítr zaneše Tonda na smrk, borovici, nebo břízu, která stojí nedaleko. Tonda si ale dobře pamatuje, jak se ke svému domečku vrátit. Dokážeš to také?

Dle terénu si určete 5 met, tedy cestu s pěti body, po které postupně poběžíte a pojmenujete metu. Dítě si trasu zapamatuje, též pojmenuje a proběhne

ve stejném pořadí (např. lavička, dub, pařez, keř dub).

Pořadí met můžete následně dle libosti měnit a role střídat.

Domek pro pavoučka

- Pavouček Tonda má sice svůj nový dům na vysokém dubu, ale možná by se rád prolezl i malým a útulným domečkem. Zkusíš mu nějaký u kořenů stromu postavit?

Z dostupných přírodnin postavte domek pro kamarády pavoučky. Povídejte si jaké materiály používáte. Podpořte dětskou fantazii, co vše může Tonda s Pokoutníkem v domečku zažívat a jaké v něm má vybavení.

Můžete hledat i zajímavé praskliny v kmeni stromů, ve kterých by se pavoučkovi asi líbilo.

Frotáž kůry

- Když otiskne na papír nohy pavouček, objeví se otisk osmi nožiček, co se ale stane, pokud se na papír otiskne kůra stromu?

Pomocí voskovky a papíru vytvořte frotáž kůry vybraných stromů.

Přiložte list papíru na kmen a přejíždějte barevnou voskovkou, dokud se neobjeví struktura kůry. Dítě může pozorovat odlišné struktury kůry různých stromů.

Techniku můžete využít i v domácím prostředí při frotáži nasbíraných listů.

Na pavoučka a vítr

- Když má Tonda s Pokoutníkem opravené všechny sítě a mají dlouhou chvíli, hrají svojí oblíbenou běhací hru. Zkuste to také.

Určete si, kdo bude pavouček a kdo vítr. Vítr povídá básničku a spolu s pavoučkem provádí pohyb (viz níže). Jakmile dopovídáme říkanku, na slovo „chytí“ se rozeběhneme za pavoučkem a snažíme se ho chytit. Opakujeme dle libosti, střídáme se v rolích.

Obal se Pavoučku hedvábnou nití, (točíme se kolem své osy)
ulétni podzimu, (máváme pažemi jako křídly)
nebo Tě chytí! (vyběhneme a snažíme se chytit dítě)

Podářilo se Vám splnit aktivity a projít tak celou cestičku pavoučka Tondy? Výborně, dobrá práce! Nyní nastává čas, vrátit se zpět k domovu/vzdělávacího zařízení, kde můžete dítěti nabídnout výtvarně ztvárnit, co všechno jste v parku prožili. Nasbírané listy je možné využít pro vytvoření mandaly, koláže, další frotáže nebo k založení herbáře. Lze si o prožitcích i „jen“ povídat, případně prohlížet a komentovat fotodokumentaci. Dostane se Vám tak zpětné vazby, jež lze využít pro plánování dalších společných venkovních aktivit.

5 ZÁVĚR

Hlavním cílem této bakalářské práce bylo zjištění pohledu rodičů předškolních dětí na význam pobytu v přírodě ve vztahu k environmentální výchově. Teoretická část práce se věnovala pojetí environmentální výchovy, jejím cílům a propojení s oblastí předškolní výchovy a vzdělávání. Prostřednictvím další kapitoly je poukazováno na přínosy pobytu v přírodním prostředí, jak na vývoj osobnosti předškolního dítěte, tak i v souvislosti s kultivací jeho environmentálního citění. V neposlední řadě je zmiňována rodina a její klíčový význam pro environmentální výchovu předškolního dítěte a utváření jeho žebříčku hodnot.

Hlavním cílem výzkumného šetření bylo pomocí kvantitativní metody dotazníkového šetření zjistit, jak pohlíží rodiče předškolních dětí na význam pobytu v přírodě ve vztahu k environmentální výchově, zejména pak kolik volného času s rodiči tráví děti předškolního věku v přírodě a jakou formou je tento čas využit. Na základě výsledků dotazníkového šetření bylo na hlavní výzkumnou otázku, odpovězeno následovně:

Pro rodiče předškolních dětí je pobyt v přírodě důležitý nejen z hlediska posílení fyzického zdraví a psychické odolnosti, ale i ze strany posílení dětské osobnosti celkově. Pokud rodič není omezen pracovními povinnostmi, má snahu dítěti zajistit pobyt v přírodním prostředí minimálně 27 minut denně a umožnit dítěti rozvíjet se po všech osobnostních stránkách, včetně rozvoje environmentální citlivosti. V souvislosti s EVVO v rámci pobytu venku v MŠ by rodiče uvítali větší intervenci od pedagoga směrem k dětem a využívání i jiného přírodního prostředí, než je omezení pouze na zahradu mateřské školy. Stanovený výzkumný cíl této bakalářské práce byl tímto zjištěním splněn.

V průběhu vzniku bakalářské práce, na základě teoretických východisek a výsledků výzkumu, byl autorkou navržen vzdělávací program pro podporu pobytu předškolních dětí v přírodním prostředí. Program je určen rodičům a pedagogům předškolních dětí ve věku 2,5 – 7 let. Aktivity jsou sestavené tak, aby rozvíjely smyslové vnímání, motorické dovednosti, seznamovaly dítě s živou i neživou přírodou a podpořily přirozenou dětskou zvědavost.

Jednotlivé dílčí cíle jsou vybrány ze všech pěti oblastí Rámcového vzdělávacího programu

pro předškolní vzdělávání (RVP PV). Jsou propojeny tak, aby přinášely, pokud možno přirozenou a účinnou vzdělávací hodnotu. Pro velkou obsáhlost práce již nebyl navržený program v rámci této práce dále ověřován v praxi.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- Ateliér v lese. *Výukové materiály pro děti*. (2023). <https://www.ateliervlese.cz/>
- Činčera, J., Jančaříková, K., & Kindlmannová, J. (2011). *Doporučené očekávané výstupy Metodická podpora pro výuku průřezových témat v základních školách: Environmentální výchova*. Výzkumný ústav pedagogický v Praze.
<https://archiv.nuv.npi.cz/vystupy/doporucene-ocekavane-vystupy-1.html>
- Daniš, P. (2016). *Děti venku v přírodě: ohrožený druh?: proč naše děti potřebují přírodu pro své zdraví a učení*. Ministerstvo životního prostředí.
- Daniš, P. (2013). Nové vymezení environmentální gramotnosti a návrh na její mezinárodní hodnocení v PISA 2015. *Envigogika*, 16.
<https://doi.org/http://dx.doi.org/10.14712/18023061.385>
- Dvořáková, H. (2002). *Pohybem a hrou rozvíjíme osobnost dítěte: [tělesná výchova ve vzdělávacím programu mateřské školy]*. Portál.
- Gavora, P. (2000). *Úvod do pedagogického výzkumu*. Paido.
- Hofbauer, B. (2004). *Děti, mládež a volný čas*. Portál.
- Hughes, Z. (2017). *How to adult: Children's Leisure Activities*.
<https://howtoadult.com/childrens-leisure-activities-5039.html>
- Chráška, M. (2016). *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu* (2., aktualizované vydání). Grada.
- Jančaříková K. (2020). *EVVO na mateřských školách*. https://youtu.be/iP_YTLxiphE.
- Jančaříková, K. (2017). *Činnosti k rozvíjení přírodovědné gramotnosti v předškolním vzdělávání*. Raabe.
- Jančaříková, K. & Kapuciánová M. (2012). Environmentální výchova v předškolním vzdělávání – hledání optimální podoby. *Envigogika* 2012/VII/1.
- Kapuciánová, M. (c2014). *Pomáháme dětem s orientací v dnešním světě: dítě a svět*. Raabe.
- Kizurová, R. Pinterest. <https://cz.pinterest.com/pin/432064157975365892/>
- Komenský, J. A. (1948). *Didaktika velká* (3. vyd). Komenium.

- Krajhanzl, J. (2011). *Český portál ekopsychologie: Děti a příroda: období dětského vývoje z hlediska environmentální výchovy*. <http://www.ekopsychologie.cz/vsechny-clanky/deti-a-priroda-obdobi-detskeho-vyvoje/>
- Kraus, B. (2008). *Základy sociální pedagogiky*. Portál.
- Kraus, B., & Poláčková, V. (2001). *Člověk – prostředí – výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Paido.
- Langmeier, J., & Krejčířová, D. (2006). *Vývojová psychologie* (2., aktualiz. vyd). Grada.
- Leblová, E. (2012). *Environmentální výchova v mateřské škole*. Portál.
- Matějček, Z. (2017). *Rodiče a děti* (3., upravené vydání.). Vyšehrad.
- Matoušek, O. (2003). *Rodina jako instituce a vztahová síť* (3., rozš. a přeprac. vyd). Sociologické nakladatelství.
- Mertin, V., & Gillernová, I. (Eds.). (2015). *Psychologie pro učitelky mateřské školy* (3., vyd.). Portál.
- Nadace Proměny Karla Komárka. (2016). *České děti venku: Reprezentativní výzkum, kde a jak tráví děti svůj čas*. <http://www.nadace-promeny.cz/cz/vyzkum.html>
- Pohádkozem. (2022). *O pavoukovi, kterého se každý jenom bál*. <https://www.pohadkozem.cz/o-pavoukovi-ktereho-se-kazdy-jenom-bal/>
- Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. (2021). Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. <https://www.msmt.cz/vzdelavani/predskolni-vzdelavani/opatreni-ministra-zmena-rvppv-2021>
- Státní program EVVO a EP na léta 2016-2025. Ministerstvo životního prostředí. (2016). https://www.mzp.cz/cz/statni_program_evvo_ep_2016_2025
- Strejčková, E. (2005). *Děti, aby byly a žily*. Ministerstvo životního prostředí.
- Šrám, R. J., & Velemínský, M. (2018). *Impact of environment to the child development*. *Pediatric pro praxi*, 19(6), 327-331. <https://doi.org/10.36290/ped.2018.064>
- Vyhláška č. 410/2005 Sb. *Vyhláška o hygienických požadavcích na prostory a provoz zařízení a provozoven pro výchovu a vzdělávání dětí a mladistvých*. *Zákony pro lidi*. (2005). <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2005-410>

Weber, A. (2015). *Víc bláta!: děti potřebují přírodu*. Malvern.

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek č. 1: Vztah mezi klíčovými a propojujícími tématy

Obrázek č. 2: Graf doporučených očekávaných výstupů environmentální výchovy

Obrázek č.3: Jaký máte vy jako rodič vztah k přírodě?

Obrázek č. 4: Byl/a jste veden/a jako dítě k pozitivnímu vztahu k přírodě?

Obrázek č. 5: Vizualice vztahu mezi otázkami: č. 21. Kolik je vám let? A č.2 byl/a jste veden/a jako dítě k pozitivnímu vztahu k přírodě?

Obrázek č. 6: Co vnímáte jako pobyt v přírodním prostředí?

Obrázek č. 7: V jakém venkovním prostředí trávíte nejčastěji volný čas se svým dítětem?

Obrázek č. 8: Kolik volného času v týdnu trávíte s vaším dítětem venku v přírodním prostředí (např. Les, louka, pole, řeka, park)?

Obrázek č. 9: Kolik volného času o víkendu trávíte s vaším dítětem venku v přírodním prostředí (např. Les, louka, pole, řeka, park)?

Obrázek č. 10: Vizualice vztahu mezi otázkami: 22. V jaké lokalitě žijete? A 5. Kolik volného času v týdnu trávíte s vaším dítětem venku v přírodním prostředí?

Obrázek č.11: Vizualice vztahu mezi otázkami: 23. Kolik dětí žije ve vaší domácnosti? a 5. Kolik volného času v týdnu trávíte s vaším dítětem venku v přírodním prostředí?

Obrázek č. 12: Co vás omezuje v trávení volného času s dětmi v přírodě?

Obrázek č. 13: Vizualice vztahu mezi otázkami č. 22. V jaké lokalitě žijete? A č. 7. Co vás omezuje v trávení volného času s dětmi v přírodě?

Obrázek č. 14: Má vaše dítě možnost zažít kontinuální pobyt (s přespáním ve stanu, nebo pod širým nebem) v přírodě delší než jeden den?

Obrázek č. 15: Je pro vás pobyt v přírodě vašeho dítěte důležitý?

Obrázek č. 16: V čem spatřujete největší přínos pobytu v přírodě pro vaše dítě?

Obrázek č. 17: Jak vnímá pobyt v přírodě vaše dítě?

Obrázek č. 18: Vizualice vztahu mezi otázkami č. 8. Má vaše dítě možnost zažít kontinuální pobyt (s přespáním ve stanu, nebo pod širým nebem) v přírodě delší než jeden den? A č. 11. Jak vnímá pobyt v přírodě vaše dítě?

Obrázek č. 19: Máte přehled o tom, kolik času tráví vaše dítě v mš pobytem venku?

Obrázek č. 20: Máte přehled o tom, kde vaše mš realizuje pobyt venku?

Obrázek č. 21: Jaká je nejčastější tematická náplň činností při pobytu venku v mš, kam dochází vaše dítě?

Obrázek č. 22: Myslíte si, že má pobyt venku v mš pro vaše dítě vzdělávací charakter?

Obrázek č. 23: Které z níže zmíněných variant byste vytkl/a na realizaci pobytu venku v mš, kam dochází vaše dítě?

Obrázek č. 24: Jaká je vybavenost zahrady u vaší mš?

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Dotazník předškolní věk a volný čas v přírodním prostředí

Příloha č. 2: Specifikace vzdělávacího charakteru (přepis odpovědí dotazovaných)

Příloha č. 3: V parku s pavoučkem Tondou, Klíč k určování listů

Příloha č. 4: Listnaté stromy

Příloha č. 5: Pavučina pavoučka Tondy

Příloha č. 1: Dotazník PŘEDŠKOLNÍ VĚK A VOLNÝ ČAS V PŘÍRODNÍM PROSTŘEDÍ

Vážení rodiče,

jmenuji se Michaela Šťastná a studuji třetím rokem Učitelství pro Mateřské školy. V případě, že máte, či jste v uplynulých 6 letech měli dítě v předškolním věku, ráda bych Vás poprosila o vyplnění následujícího dotazníku. Dotazník je anonymní a slouží jako podklad k mé bakalářské práci zabývající se pobytem předškolních dětí v přírodě. Pokud je aktuálně Vaše dítě starší 6 let, vztahujte prosím své odpovědi na předškolní období, tj. 3-6 let věku dítěte)

Předem děkuji za Vaši ochotu a čas.

1. Jaký máte Vy jako rodič vztah k přírodě?

1. velmi pozitivní, uvítám každodenní pobyt v přírodě
2. pravidelný pobyt v přírodě je pro mě důležitý
3. občasný pobyt v přírodě je pro mě dostačující
4. pobyt v přírodě nevyhledávám

2. Byl/a jste veden/a jako dítě k pozitivnímu vztahu k přírodě? (vyberte prosím max. 2 možnosti)

1. ano, naše rodina trávila v přírodním prostředí většinu volného času
2. ano v rámci volnočasových aktivit (např. skauting, turistický oddíl)
3. v přírodním prostředí jsme se pohybovali jen výjimečně
4. ne, rodiče měli jiné priority, než je vytváření pozitivního vztahu k přírodě

3. Co vnímáte jako pobyt v přírodním prostředí?

1. pobyt ve volné přírodě (les, louka, pole, řeka)
2. návštěva dětského hřiště
3. pobyt na zahradě u domu
4. návštěva parku

4. V jakém venkovním prostředí trávíte nejčastěji volný čas se svým dítětem?

1. pobyt ve volné přírodě (les, louka, pole, řeka)
2. návštěva dětského hřiště
3. pobyt na zahradě u domu
4. návštěva parku

5. Kolik volného času v týdnu trávíte s Vaším dítětem venku v přírodním prostředí (např. les, louka, pole, řeka, park)?

1. méně než 1hodinu
2. 1-2 hodiny
3. 2-3 hodiny
4. 3-5 hodin
5. 5 hodin a více

6. Kolik volného času o víkendu trávíte s Vaším dítětem venku v přírodním prostředí (např. les, louka, pole, řeka, park)?

1. méně než 1hodinu
2. 1-2 hodiny
3. 2-3 hodiny
4. 3-5 hodin
5. 5 hodin a více

7. Co Vás omezuje v trávení volného času s dětmi v přírodě? (vyberte prosím max. 3 možnosti)

1. neshledávám žádná omezení
2. pracovní vytíženost rodičů
3. vytíženost dětí volnočasovými aktivitami
4. neochota dětí trávit volný čas v přírodě
5. obtížná dostupnost přírodního prostředí
6. zdravotní omezení (alergie, zdravotní znevýhodnění)
7. strach ze zranění dítěte
8. obavy z kontaktu s hmyzem (vosa, včela, komár), nebo s klíštětem

8. Má Vaše dítě možnost zažít kontinuální pobyt (s přespáním ve stanu, nebo pod širým nebem) v přírodě delší než jeden den?

1. ano, pravidelně
2. ano, příležitostně
3. ne
4. ne, domnívám se, že to není pro předškolní dítě vhodné

9. Je pro Vás pobyt v přírodě vašeho dítěte důležitý?

1. spíše ano
2. rozhodně ano
3. spíše ne
4. ne

10. V čem spatřujete největší přínos pobytu v přírodě pro Vaše dítě? (vyberte prosím max. 3 možnosti)

1. posílení fyzického zdraví
2. posílení psychické odolnosti
3. posílení hrubé motoriky
4. posílení environmentálního citění
5. spirituální propojení s přírodou
6. společně strávený čas bez vlivu médií
7. odpočinek od povinností a závazků
8. vliv na vývoj dětské osobnosti celkově
9. přínos v pobytu v přírodě pro své dítě nespátřuji

11. Jak vnímá pobyt v přírodě Vaše dítě? (vyberte prosím max. 3 možnosti)

1. na pobyt v přírodě se těší a nepotřebuje další motivaci
2. k pobytu v přírodě potřebuje motivaci, samotný pobyt si následně užije
3. pobyt v přírodě vítá v přítomnosti vrstevníků
4. oceňuje možnost využití přirozených fyzických aktivit (běh, pohyb v terénu, přeskoky)

5. oceňuje badatelské možnosti (přirozené pozorování a zkoumání živé a neživé přírody)
6. pobytu v přírodě se brání
7. k pobytu v přírodě má odpor

12. Jaký typ Mateřské školy (MŠ) navštěvuje Vaše dítě?

1. běžná MŠ
2. MŠ s Montessori zaměřením
3. MŠ Waldorfského typu
4. lesní MŠ
5. Jiné

13. Máte přehled o tom, kde Vaše MŠ realizuje pobyt venku?

1. nemám přehled
2. zahrada u MŠ
3. vycházky po okolí
4. vycházky do přírodního prostředí (les, louka)
5. vycházky na městská dětská hřiště

14. Máte přehled o tom, kolik času tráví Vaše dítě v MŠ pobyt venku?

1. nemám přehled
2. méně než 1 hodinu denně
3. 1-2 hodiny denně
4. 2-3 hodiny denně
5. 3 a více hodin denně

15. Jaká je nejčastější tematická náplň činností při pobytu venku v MŠ, kam dochází Vaše dítě?

1. nemám přehled
2. volná hra
3. přirozené aktivity posilující fyzickou odolnost (chůze, běh, přeskoky, pohyb v terénu)
4. poznávání a zkoumání přírody

16. Myslíte si, že má pobyt venku v MŠ pro Vaše dítě vzdělávací charakter?

1. ano
2. ne

17. Jakou náplň činností při pobytu venku má Vaše dítě nejraději? (vyberte prosím max. 3 možnosti)

1. volná hra
2. pohybové hry s pravidly
3. environmentální náplň (seznamování se s přírodou a budování pozitivního vztahu k ní)
4. hry s přírodninami
5. pobyt venku nemá rádo

18. Které z níže zmíněných variant byste VYTKL/A na realizaci pobytu venku v MŠ, kam dochází Vaše dítě?

1. nemám žádné výtky, s realizací pobytu venku jsem spokojen/a
2. je využívána pouze zahrada MŠ
3. pedagogové se dětem nedostatečně věnují
4. malá intervence pedagoga v oblasti environmentální výchovy
5. děti se vracejí špinavé
6. děti si nosí z vycházek přírodniny
7. pedagogové chodí s dětmi ven i za nepříznivého počasí

19. Jaká je vybavenost zahrady u Vaší MŠ?

1. vzrostlé stromy
2. pestrá zeleň
3. jedlá zahrada
4. záhonky pro pěstování bylin, nebo zeleniny
5. hmyzí domek
6. zázemí pro ptactvo (ptačí krmítko, budka)
7. pískoviště
8. prolézačky

9. terénní nerovnosti
10. senzorický chodník
11. vodní prvky
12. Jiné

20. Jaké je Vaše pohlaví?

1. žena
2. muž

21. Kolik je Vám let?

1. 20 - 24let
2. 25 - 29let
3. 30 - 34let
4. 35 - 40let
5. Jiné

22. V jaké lokalitě žijete?

1. velkoměsto (nad 100 000 obyvatel)
2. větší město (od 30 000 obyvatel)
3. malé město (od 10 000 obyvatel)
4. vesnice

23. Kolik dětí žije ve Vaší domácnosti?

1. 1
2. 2
3. 3
4. Jiné

24. Jaké je pohlaví Vašeho dítěte?

1. dívka
2. chlapec

Příloha č. 2: Specifikace vzdělávacího charakteru (přepis odpovědí dotazovaných bez stylistické a pravopisné korekce)

1. Posílení environmentální senzitivity
2. V přírodě jsou přirozené podněty pro vzdělávání a poznávání. Pobyt v přírodě vyvolává přirozeně další otázky přírodě.
3. Učí se prožíváním, poznáváním svého okolí, jemu přirozenou cestou (hrou) prozkoumává svět
4. Badatelské činnost, učení nápodobou, situační učení
5. Poznávání přírody, objevování
6. pozorování přírody, živá zvířata v MŠ
7. Poznává přírodu
8. Poznávání přírody, později se hodí do ZŠ(přírodopis, zeměpis, chemie)....
9. Veškeré oblasti RVP PV se dají rozvíjet venku, a to přirozeně aktivizujícím způsobem bez náročné přípravy pedagoga.
10. Seznámení s přírodou a tím, co nám nabízí, rozvoj pohybových schopností
11. Lesní školka se vzdělávání věnuje celoročně – poznávají stromy, jedlé rostliny, stopy zvířat, malují v lese a dělají řadu dalších věcí. V běžné MŠ se věnují venkovnímu vzdělávání příležitostně podle ročního období – sbírají přírodniny, učí se o včelách (máme poblíž včelařský ústav), poznávají květiny
12. Pobyt v přírodě je pro nej poučný. Vidí koloběh přírody a učí se, jak se k přírodě chovat, jak si můžeme být prospěšní navzájem.
13. Kromě případných her vedených učitelkami si přírodu prostě osahá a zažije nové věci.
14. Třída je hodně zaměřena na pobyt venku...je to vnímáno jako prostředí vhodné pro vzdělávání. Program je různorodý, hodně vychází z aktuálních potřeb dětí. Momentálně je velmi vzdělávací a zaměřený na poznávání rostlin, pěstování a podobně. Nicméně toto není pravidlem. Dělají venku všechno.
15. Poznávání nových věcí, zlepšování fyzických dovedností a psychické odolnosti
16. Úcta k přírodě, znalosti, fyzický přínos, odolnost

17. seznámení s přírodou
18. Poznání přírody, rozvíjení jemné a hrubé motoriky, naučí se lásku ke zvířatům a rostlinám, rozvíjí představivost, učí se poznávat roční období, učí se chránit přírodu, kolektivní spolupráce a hra
19. Rozvoj po sociální stránce např. týmové spolupráce; rozvoj kognitivní např. poznávání přírody, počasí atd.
20. Zkoumání přírody okolo sebe
21. Environmentální charakter, motorika hrubá, týmová spolupráce s vrstevníky
22. Enviromentální citění
23. Seznámení s koloběhem v přírodě, souvislostmi, poznání věci z knížek naživo.
24. Poznávání rostlin, zvířat, přírody celkově
25. poznávání živé a neživé přírody
26. Učí se poznávat, jak se nejen okolí každý den mění, ale vlastně, jaký je opravdový život (ne ten on-line)
27. Učení se skrze volnou hru, učení se o svých fyzických možnostech, učení se o přírodě
28. v přírodě se pořád děje něco zajímavého, co dítě vzdělává
29. zkoumání přírody
30. Učí se poznávat rostliny, hmyz, ptaly. Podporuje kreativitu
31. asi jim občas někdo řekne jméno organismu či související příběh :)
32. pozorování a vnímání přírody, jejich změn v souvislosti s ročním obdobím
33. Spoznávanie rastlín, stromov, zvierat, environmentálna výchova
34. Zkoumali žábu, slepýše, vzdělávají se ohledně fauny a flory
35. Pozorování přírody, hry
36. Detailní poznávání přírody.
37. Poznávání živé a neživé přírody, pochopení souvislostí, práce s nástroji (nožík, pilka, provaz), sociální dovednosti...
38. Zvykání si na přirozený pohyb
39. Zkoumání zákonitostí přírody
40. poznávání přírody a okolí
41. Poznávání "svého" životního prostředí; environmentální výchova; poznávání vlastních fyzických i psychických hranic

42. Poznávání přírody
43. prozkoumávání přírody a bližší seznámení se s prostředím
44. Paní učitelky komentují, s čím se venku děti setkají, a vysvětlují - např. žížaly, různé druhy kamenů, rybník atd.
45. Vědomí jednoty s přírodou, bez ní bychom nepřežili, seznamování se s jejími krásami, příznivý vliv na naši psychiku.
46. Poznávání přírodních jevů, fauny s flóry
47. Kontakt se zvířaty, rostlinami, poznávání zákonitostí přírodního prostředí. Fyzický rozvoj.
48. Poznávání rostlin, prozkoumávání terénu
49. Poznává skutečný svět a jeho zákonitosti
50. Příroda v praxi. Zvířata, rostliny, ...
51. Samovzdělávání 😊
52. Vnímání koloběhu života v přírodě, chápání souvislostí
53. Dítě má možnost sledovat přírodní cyklus. Poznat rostliny a živočichy. Objevovat okolní svět, a tak nějak si ho osahat a prohlédnout
54. poznávání a pozorování přírody a jevů
55. Objevování a přirozenou hru ve venkovním prostředí považují za součást informálního vzdělávání
56. Např. poznávání rostlin
57. Vztah k přírodě, poznávání, mobilita
58. součástí procházek a aktivit je i poznávání, informace od paní učitelek
59. Poznávání ptáku (zvěře), rostlin.
60. Poznávání okolí
61. běžné školkové "curriculum" - jen zasazené do kontextu vzdělávání v přírodě (lesní MŠ) - tj. získávání kognitivních i sociálních dovedností
62. Když jsem šla vyzvednout dítě ze školky, tak mě táhlo na zahradu a říkal mi jaké tam rostou rostliny atd.
63. Volná hra rozvíjí spoustu dovedností (motorika, sociální vztahy...).
64. děti se učí poznávat stromy, keře, rostliny, minerály
65. Kooperace s vrstevníky

66. Návštěva lesa – poznávání stromů, poznávání zvířat podle jejich stop, fungování přírody - např. její obnova, funkce stromů pro nás život
67. Třeba poznávání zvířat, rostlin. Když uvidí na zemi odpadky, můžou si říct něco o ekologii a jak se správně v přírodě chovat. ...
68. Střídání ročního období, pozorování přírody atd.
69. přírodověda
70. množství stimulů a situací, které dítě vidí a řeší mu vždy budou ku prospěchu.
"Život je venku ;)"
71. neumím to specifikovat, ale v LMŠ máme třetí dítě, první dvě už jsou ve škole a zvládají to dobře.
72. Poznávání fauny/flory
73. Téměř všechny vzdělávací činnosti lze provádět venku, jsou-li vhodně přizpůsobeny.
74. s učitelkami poznávají okolí (větší vesnice), různá prostředí, rostliny, biotopy
75. Může odkoukat, jak zdolávají překážky ostatní děti. Učí se fungovat ve skupině i venku, učí se si vzájemně pomáhat a podporovat.
76. Dítě se naučí, jak funguje příroda, vidí zvířata, rostliny.
77. Poznává sebe okolí, krásy přírody, rozmanitosti ročních období, květiny, živočichové, dovednosti pobytu v přírodě

Příloha č. 3: V PARKU S PAVOUČKEM TONDOU Klíč k určování listů

Má nějaký z nalezených listů stejný tvar? Zkuste je venku, doma, nebo ve školce porovnat.

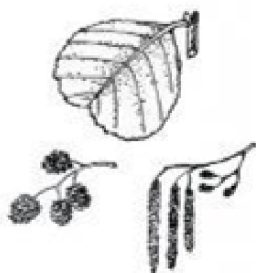
Javor Mléč

Javor Klen

Javor Babyka

Olše lepkavá

Jasan ztepilý

Jilm horský

Habr obecný

Buk lesní

Dub letní

Zdroj: Kizurová, Pinterest

LISTNATÉ STROMY

FAGAŠTAN KONSKÝ

LIESKA OBYČAJNÁ

LIPA MALOLISTÁ

DOB LESNÝ

VĚRA BILÁ

JARABINA VIČIA

ORECH KRÁLOVSKÝ

JAVOR MLIEČNY

JELŠA LEPRANÁ

BAZA ČIERNÁ

TOPOľ OSIKOVÝ

BUK LESNÝ

PLATAN JAVOROUIŠTÝ

JASEŇ ŠÍHLY

BERZA PREVISHUTÁ

HRAB OBYČAJNÝ

VĚRA BAKYTOVÁ

AGAT BILÝ

Příloha č. 5: Pavučina pavoučka Tondy

Za každý splněný úkol vybarvi jedno políčko a pavouček Tonda se tak přiblíží své pavučině v koruně Dubu

